

BES^eDA

E L E K T R O N S K A K N J I G A

Fran Milčinski

Tokraj
in
onkraj Sotle
in tam preko

O M N I B U S

BES^eDA

Fran Milčinski

**TOKRAJ IN ONKRAJ SOTLE
IN TAM PREKO**

To izdajo pripravil

Franko Luin

franko@omnibus.se

ISBN 91-7301-226-2

beseda@omnibus.se

www.omnibus.se/beseda

Vsebina

Zagreb 1920	4
Rsk šlk bum!	25
Križevački statuti	31
Kraljevič Marko	37
Zgodba Janeza Kosa	44
Gospodična Kodermučeva, njena duša in njeni prejemki	51
»S H . . . !«	56
Olepševalno društvo	61
Za bratstvo in sporazum	67
Gašper, Mihec in Baltazar	72

Zagreb 1920

I.

KOZAREC, PAZIKUČA IN ODOJCI. — DAMA V KUPEJU IN GOSPODA OD SINJEGA MORJA

S hrvaščino je pa takole:
Vzemimo npr. naš priljubljeni slovenski kozarec pa mu kažimo po hrvatsko »kózarac«, ondaj vsekako ustreza ta beseda duhu in načelom hrvatskega jezika, napačna pa je vendarle. Ustreza pravilu o pomaknitvi naglasa na prednji zlog, takisto o izpremembi polglasnega e na koncu v a. — Ali kaj pomaga vse to, ko hrvaščina nima kózarca in ga nima, ampak le čašo.

Iz tega zgleda sledi ukaželjnemu Slovincu kolikor toliko neprijetno dejstvo, da s samim naglasom in s končnico hrvaščina še ni opravljena, ampak da je treba več in pozitivnejšega znanja.

Toda ni, da bi ukaželjni Slovenec zato kar obupal.

Stopaš po zagrebških ulicah, prilazih, trgih, gledaš in poslušаш, hočeš nočeš se ti vtiskuje v spomin beseda za besedo, ta zaradi lepote ali blagoglasja, ta zaradi svoje aktualnosti, ta in ta zaradi pogoste uporabe:

Artileriji se pravi hrvatsko artilérija, galeriji galérija, policija, polćcija; pazikuča je hišnik, pijandura pa pijanec, kar je lahko oboje združeno v eni osebi.

Hiljadarke so tisočkronske novčanice. V prvi polovici marca se je pred saborsko palačo gnetlo kmetskega prebivalstva v pisani noši s cekarji; v cekarjih so imeli hiljadarke, ki so jih bili pritovorili menjat. Tačas je javnost obilo govorila o hiljadarkah, pristnih in nepristnih.

Potem odojci! Odojak je beseda, ki jo čuješ sila pogosto. Koj od kraja sem že opazoval, da jo izgovarjajo z izrazom spoštovanja in blaženstva, skoraj bi dejal: zamaknjenosti. Da je odojak jed, sem uganil še dokaj hitro. Spoznal sem pa tudi, da šteje ta jed za vrhunec telesnega užitka in služi v nekakšno merilo blagostanja: »Jedli so odojke!« »Cinovnik si ne more postreči z odojkom!« »Seljak si zakolje po dvakrat na mesec odojka!«

»Zakolje!« — pa smo bili skoraj vkupe in v sredo na semanji dan sem imel že priliko, jih gledati iz oči v oči: male, micicane, angelsko nedolžne pujske, ki se, rekel bi, še drže majkinega krila, pa jim je že usojeno, da služec višjim ciljem končajo svoje pozemeljsko potovanje v najnežnejši dobi svojega življenja. To so torej odojci.

Sicer pa je »oddojek« tudi slovenska beseda: le da je nam — vsaj meni in mojim vrstnikom — s pojmom vred manj znana.

Itđ.

Torej gledati in poslušati, potem pa kar pričeti in govoriti — bo že šlo.

Ko sem se zadnjič vozil v Zagreb, je potovala tjakaj v istem kupeju tudi mlada dama s svojim soprogom. Njen pogovor mi je razodeval, da je doma nekod z Gorenjskega, kamor se je šla pred par dnevi posladkat. Sedaj pa je prišel ponjo soprogo in se vračata v Zagreb, kjer sta nastanjena že celih štirinajst dni. Vso pot je jedla: praženo pišče in bob iz Kranja, potico in pomaranče, vmes pa prijazno čebljala, pokadila cigareto, se malo naslonila na mladega soproga in zopet čebljala in rezala, lupila in jedla. In ko je čebljala, je v vsak stavek, naj je bil glavni ali odvisni, vsaj enkrat pogumno pomešala med drugače pristno kranjsščino hrvaški »znaš« namesto »veš«. — Tako je prav in bodi mlada dama ukaželjnim Slovencem kar najtopleje priporočena v zgled!

Pričeti je treba, to je poglobitno. Vsak pa prične seveda po svoje in pri svojem koncu, kakor mu baš naneso razmere in okolica.

Mene je poklic spravil v stik s hrvaško gospodo od sinjega morja. Pri tej pa igrajo jako odlično vlogo vzkliki; kar bi kdo drugi razodel z obširnim nagovorom, opravi gospoda od sinjega morja z enim edinim samoglasnikom, kvečjemu ga spremlja lahen izraz lica, lahna gesta rok.

Stvar mi je bila všeč. Dolgoveznih besedi ne ljubim, zlasti če jih govore drugi, pa sem se lotil hrvaščine s tega konca. No in pravijo, da ne brez uspeha.

Naneslo je, da so me predstavili odlični osebnosti, ki so jo nazivali »presvijetloga«, predstavili so me in potem prepustili usodi: plavaj ali utoni!

Pa je stvar potekla — hvala Bogu — brez nezgode.

Presvetli me je vprašal, kako mi je všeč Zagreb.

Dvignil sem obrvi in odgovoril kratko, kakor bi prelomil suho vejo: »E!«

Presvetli me je razumel natanko: Zagreb mi ugaja brez ugovora, odveč vpraševati.

Pripomnil je, da so mu znane neprilike, ki jih imamo dohajajoči iz sosednjih pokrajin zaradi stanovanj; toda upoštevati je treba razmere, malo potrpeti, počakati in ne obupati!

»E!« sem dejal topot v nekoliko višji legi in malce zategnjeno. Potrpeti je treba, seveda, ko si ne moreš pomagati. In čakal je še tisti, ki je s češnje padel. Zastran obupanja pa že star slovenski pregovor pravi, da je bolje skočiti v vodo, nego obupati. Toda nisem teh misli razprezal tako na široko, kakor stoji tukaj zapisano, ampak kratko in jedrnato: »E!« pa sva se razumela.

Pritrdil mi je. Dejal je, da ni dvoma, da bodo poklicani činitelji napeli vse sile, da rešijo naše stanovanjsko pi-

tanje čimprej in čim ugodneje, da bomo docela zadovoljni v bratskem Zagrebu.

»Eee!« sem potegnil, kakor bi zapel, in sem mahnil z roko.

Presvetli mi je oberoč stresel desnico, dejal tudi:

»E!« in mi čestital, kako dobro da sem se že priučil hrvaščini.

Skromno sem odklonil laskavo toda nezasluženo pohvalo, ki me je pa vendar izpodbudila, da sem napenja-
joč mero svojih jezikovnih sposobnosti stopnjeval po-
membni vzklik in izjavil »I!«

Pa me je posekal v zgovornosti, kaj me ne bi. Ni rekel
»E!« ni rekel »I!« — ampak je dvignil kazalec in zažviž-
gal: »Fiii!«

II.

***PRIJATELJ TOMO IN ZAGREB BREZ TOBAKA. —
INVALIDSKO VPRAŠANJE REŠENO. — SEVERNE
MEDVEDKE. — TEKALNE TEKME***

Rad se nisem dal premakniti v Zagreb, in to ne iz petindvajsetih razlogov, najšibkejši ni izmed teh razlogov ta, da sem se že preveč privadil svoji najožji domovini in se z ukoreninjeno ljubeznijo oklepam stola, ki na njem sedim dan za dnem in leto za letom, svojega konca mize in tega, kar se mi običajno nanj postavlja, in sploh vse svoje vajene žive in nežive okolice.

Dohajajočega v Zagreb me je pričakoval na kolodvoru uradni prijatelj in tovariš Tomo in me burno pozdravil z novico: Zagreb nima tobaka! In me je gledal in se zanašal, da obledim in, se hitro odločivši, kupim brez odloga vozovnico za nazaj in se vrnem iz breztobačnega Zagreba tja, odkoder so me prinesla železna kola; on pa — tovariš Tomo — bi ostal in lepo gladko napredoval brez napotja, ki mu ga drugače utegnem delati kot starejši po službenih letih.

Ali stvar je taka, da moja ličnost ne puši; niti ne šteje moja ličnost sebi v užitek, ako pušijo drugi. Nasprotno, ako bi mi moglo kaj osladiti nezaželeni Zagreb, je bila za to vsekako sposobna novica uradnega prijatelja Toma. Pa sem mu bral z nosa presenečenje, da nisem takoj vprašal, kdaj se vrne prvi vlak, ampak da so se mi zasmejale oči in da sem ga celo pohvalil: »Tomo, bravo! Zagreb brez tobaka, to je lepo.«

Ali sedajle se pričinja zaplet. Prideva v pisarno, e! — gospoda puši in ti prijazno ponuja cigarete; greva v gostilno — pušijo; a v kavarni, bogme, dima kakor v Ljubljani megla! Pa da je Zagreb brez tobaka — kako to?

Povprašal nisem — toliko me ne zanimajo tobakarji. Ali zanimajo me invalidi. Pridem na Preradovićev trg, pa jih vidim sirote z njihovimi berglami, palicami, praznimi rokavi, krog in okrog sede na podstavku cerkvene ograje in vsak ima poleg sebe ali v naročju svojo malo opalto: »Kupite Ljubuški, Bosna, original Egipat!« (po paradigmi »kozarac«). Cene seveda dvojne. Štel sem jih in naštel na onem mestu 45. Koj poleg, pred pasažo skozi hranilnično palačo, jih je stalo 5, vsak s škatlico v roki; blizu toliko jih je slonelo naprej, ob bolnici usmiljenih bratov, in ponujalo svojo robo in vseskozi po Ilici srečuješ teh pol in tričetrt ljudi z enakim poslom.

Tobaka torej v Zagrebu dovolj, le ne v trafikah, ampak pri invalidih.

Kje dobivajo tobak invalidi, vedo bogovi in trafikantje. Nekaj ga jim prihaja pač tudi iz Slovenije in se mi jako zagonetna vidijo pota narodnega gospodarstva: iz Slovenije tihotapijo tobak v Hrvatsko, iz Hrvatske ga tihotapijo v Slovenijo. »Da bi se človek prekrižal z levo nogo!« bi rekli Dalmatinci.

No in mi je le še omeniti, da ne moti nikdo mož z berglami, palicami in praznimi rokavi v njihovem obrtovanju. Tudi policijo, ki se ji pravi po hrvatsko »polícija«, sem videl, ko si je pri njih nabavljala svoj vsakdanji dim. Sploh je policija jako vljudna; ako jo kaj vprašaš, postrežno ti odgovori, malo da se ti ne zahvali za vprašanje, in če te drugi dan sreča tisti stražnik, se prijazno še pozanima, jeli si uspešno opravil stvar, ki si ga bil upital zadnjič zastran nje.

Invalidi s tobakom so torej eden izmed pocestnih zagrebških pojavov, ki bijejo nevajenemu tujcu v oko. Pa je še drugih in jih je preveč, da bi jih spravil kar vse na dragoceni papir.

Prijazen je pogled na seljakinje v domačih nošah. Majhne, čokate, v košatem belem oblačilu, z volnenimi nogavicami ali s škornji, so videti ljubke kakor krotke severne medvedke. Ob vogalu stoji primorski krošnjar s svojo drobnjarijo in zamalo se mi je zdelo: kadar mu pride mimo košata medvedka, od vse svoje raznovrstne drobnjarije ji ne ponudi ničesar drugega v nakup, nego

pred oči ji moli tisti mali gosti glavniki, ki je zoper prah, gnide in take reči. Prav za malo se mi je zdelo in da sem ban, ne bi trpel tega.

Vsako sredo je semanji dan. Grem po Draškovičevi ulici, na tleh imajo razloženo suho robo, na stojnicah prodajajo čevlje, usnje, manufakturo, silo trakov, ki frfetajo v pomladnjem vetru, vsega spaka. Gledam, poslušam — holaj! hipno vzrase na onem koncu ulice vik in krik, eden teče, par za njim, okoli njih se zgrne črna lju di, semenj gleda in se smeji, dohiteli so ga in ga tepo, gneča se zopet razkadi in semanjsko življenje gre svojo pot.

Naprej na sejmišču je postavljena živina, stoje vozovi s senom, z drvmi, s koljem, peko se klobase in meso, toči se medica, pivo, vino, prodajajo cape in druge starine. Pri živini in vozeh seljak, tih, miren, preudaren; okoli stojnic ženstvo; vmes po sredi ceste dolg cigan z bičem v roki, dva koraka za njim suha, gubasta, črnelasa ciganka, za njo raztrgan, umazan ciganček. Holaj! na mah zopet krik in vik, tekma tekočih, kreg, smeh, gneča se razkropi.

Enak prizor sem potem gledal od blizu v Vlački ulici. Se nosita dva nad tretjim, da mora z njima. Vsi trije so videti delavskega stanu. Prvi si odpne pas in zahteva od tretjega roko, no, tretji odkloni zahtevo, skoči v kraj in jo pobriše, ona dva za njim: »Primate ga, primate ga!«

Tisti hip se ustanove tri stranke: prva viče, naj puste bežečega v miru! — druga zavrača, da je tatu treba prijeti, ne gane pa ne prva stranka mezinca. ne druga, da pripomore svojemu nazoru do veljave, — tretja stranka stoji in se smeje in čaka in pričaka, da ona dva končno ujameta tretjega in mu zadrgeta pas okoli roke. »Žepar,« so povedali »ki je ukradel kolo.«

Ni se mi zdelo v redu, da žepni tatovi kradejo kolesa. Kolesa niso v žepih. Vsak naj bi se držal svoje stroke, kakor je v Ljubljani. Vidi se, da Slovenija vendarle prednjači.

Da bi vljudna policija sodelovala pri onih tekalnih tekmah, nisem zapazil.

III.

MILIJONARJI NE PIŠEJO LISTKOV. — ZAKAJ JE KIRIM BRUHAL. — STRELA IN VRAG. — SLOVENC IN MAZZACAN

Vsak ne zna vsega, kakor je uš rekla profesorju. Zato je treba posle razdeliti preudarno in po sposobnostih. Šlo je nam trem za vsakdanjo hrano, da se končno in dokončno usidramo v kakem varnem kotu in ne bomo več stezali svojih bedres vsak opoldan, vsak večer pod drugo mizo. Hrana naj bi bila dobra, zadostna in zlasti ne predraga, saj veste: človek ne tiči v milijonih — če bi tičal v milijonih, ne bi pisal listkov.

Jaz sem kroničen antialkoholik z jasnimi presledki in že zato manj poklican za preizkus in presojo gostiln.

Potem prijatelj Blaž, ta baš nima te bolezni in je tudi sicer zdravih nazorov. Toda je preveč temeljit, v svojih potrebah pa preskromen: živel bi najrajši ob suhih hruškah in mokri vodi in bi zraven s temeljitostjo, ki bi se vlekla kakor pop, dokazoval, da je to in tako najbolje.

Pa tudi vse premalo je živ in zgovoren za poklic gostilniškega Kolumba. Tri tedne sva že vkupe, pa mi je

vse te dolge dni eno samo stvar znal povedati, da je vredna, da jo zapišem, tisto o Krimu, ki je bil v starih časih ognjenik, prikrit in potuhnjen, pa je nekega dne nenadoma zazijal in pričel iz sebe metati šoto in Ižance.

»Ni čuda,« sem dejal, »da je pričel bruhati, ko je imel v sebi šoto in Ižance.«

Pa nisem tega dejal morebiti iz nenaklonjenosti do šote ali Ižancev, ampak iz prijaznosti, ker je prijatelj Blaž tudi izpod Krima.

In tako ni bilo drugače in se je zgodilo, da je tretjega izmed nas, tovariša Toma, zadela naloga, da reši vprašanje naših obedov in večerij ali da vsaj rešitvi pripravi pot.

Tomo je bil kakor nalašč za to: vedno lačen kakor strela in žejen kakor vrag. Pa se lahko reče tudi narobe: lačen kakor vrag in žejen kakor strela. Vrag in strela sta primeri, ki se prilegata vsaki stvari, pa hkrati služita za zgled blesteče Tomove zgovornosti, ki jo je učinkovito podpirala živa igra izrazitih njegovih oči in košate mu spodnje ustnice.

Lačen kakor vrag, žejen kakor strela in zgovoren kakor oboje skupaj, strela in vrag, takemu je bila prijatelju Tomu izročena v večje roke stvar zaradi našega vsakdanjega kruha. Posledice svojih poizvedb nam je dan na dan poročal in potem smo položaj teoretično pretresali in praktično preizkušali, no in je bila praktična stran

naših prizadevanj njih zanimivejši del. Ne le, da je nudila priliko od blizu spoznavati Zagrebčana, dobrovoljnega, ljubeznivega, dovtipnega, ampak nas je slednjič spravila v stik tudi s slovenskim življenjem v Zagrebu.

Nevajen tujec od kraja težko ločiš Slovenca od Hrvata, ker rad zavija po hrvatsko, celo kadar je med samimi rojaki. Šele polagoma se mu privadiš, da ga spoznaš.

V Vlaški ulici je gostilna, meščanstvo iz najbližje sosesčine se zvečer v njej shaja, vsi se poznajo, tikajo se med sabo in so kakor ena sama velika družina. Pijejo vino s sifonom ali brez, v zgledno domoljubni slogi kvartajo, ob sobotah pa jim svira goslac, ki ga v prid silnejšemu glasbenemu učinku spremlja umetniško navdahnjen član večerne družbe z virtuoznim bobnanjem po stolu. Pristrčno razpoloženje vlada v ne preveliki sobi. Goslač ima bogat mednarodni spored, pa ko mu je prišla na vrsto slovenska — glej, vsa gostilna jo je pela in je ni pela »lala« in »mmm«, ampak je poznala vse besedilo od konca do kraja in ga lepo izgovarjala in pravilno. »Slovenci so v družbi,« sem dejal. Ne! — ne enega ni bilo vmes. Res je le, da je slovenska pesem tako ljuba bratom Hrvatom.

Enak prizor v drugi gostilni. Le da so peli brez goslača in da so bila grla izurjena, izredno zdravi, lepi glasovi. Pa so se zapored vrstile naše prijazne popevke, druga za drugo, otožne in šegave, vmes pa tudi dolge s petinse-

demdesetimi kiticami ali koliko. In zopet so jih znali brez hibe vse kitice od prve do zadnje. Pa so bili sami zajamčeno pristni Hrvati brez sleherne slovenske primesi, eden celo v narodni noši in s srebrnim srcem, obesnim nad vezeno košuljo. Priznam, milo mi je bilo pri srcu, tako, kakor da me božajo pesmice in pozdravljajo: »Vesel bodi, doma si, med svojimi!«

No in potem smo bili neki večer v dalmatinski kleti, tam blizu gostilne, ki ji pravijo »Pri mirni kobili«, kar pa je tiskovni pogrešek in se pravilno imenuje »Pri mirni kolibi«. Gospodar toči dvojno kapljico. Če mu privoščiš vljudno besedo in se mu vidiš upoštevna ličnost, ukaže osebju, da ti streže z boljšo vrsto, ki jo zbog njene kreposti časte s priimkom »mazzacan« ali »ubij psa«. Sobe so polne, belo pogrnjene mize prijazno polite, družba je iz raznih slojev, pa vseskozi dostojna. — Čuj! — iz sosednje sobe zaori slovenska pesem.

Poleg naše mize sedi starejši častnik, Dalmatinec. Ukaže natararici, naj odpre vrata in jih pusti odprta, češ uživati hoče pojoče brate Slovence.

»Ako so Slovenci?« sem dejal izmodren po dosedanjih izkušnjah.

Reče prijatelj Tomo: »So Slovenci, so.«

»Po čem jih poznaš?«

»Ali ne slišiš,« je rekel, »da besedi ne znajo!«

Pa so res bili Slovenci!

Spoznaš jih torej in zanesljivo ločiš od Hrvatov po tem, da slovenskim pesmim, ki jih pojo, ne znajo besedila.

Pozneje sem se privadil, jih spoznavati še po drugih znakih.

Npr. da gredo vedno zadnji iz gostilne.

Mi trije tudi.

IV.

***VZDIHI MILIH JER. – RUČAK, KI NI RUČAK. –
NA BRANIKU KRŠČANSTVA. – ZA PET IN DESET
DRUGIH. – JEŽ IN NARODNE SVETINJE***

Res je, vsi smo eno. To načelo je tudi naše in se od tega načela ne umaknemo ne za las. Ali načela so načela in le načela. Načela je treba poudarjati, za načela se je treba navduševati, vse to stoji kakor pribito. Ampak tisto ne gre, da bi brat dejal: »Vsi smo eno!« in bi v ime tega načela kratko malo vse sam snedel. Tisto pa ne!

Marveč se je takemu početju najodločneje upreti, brez pomislekov in odlašanja, dosledno, pa tudi v nemar puščajoč sleherne ozire na solzave vzdihe milih Jer.

Vsaka stvar ima svoje meje!

Te meje pa so se v zadnjih dneh kršile na način, da bi bilo molčanje narodni greh. Beseda mora na dan.

Odkrita beseda naj hkrati nudi našim ministrom potrebno priliko, da razjasnijo, kar še ni jasno. In da se opravičijo, kako se je za Boga milega moglo z njihovo vednostjo zgoditi, kar se je zgodilo, oziroma ako se je brez njihove vednosti zgodilo, kar se je zgodilo, kako se

je za Boga milega moglo zgoditi, kar se je zgodilo, da se je zgodilo in da niso niti vedeli za to. Potem bomo videli. —

Bilo je za slavnostnih dni.

Vse je tekmovalo, da zbere svoje sile in vrline, kar zna in ima, da se pokloni in izkaže čast visokemu posetu.

Pa se je primerilo in se je moralo primeriti baš o tem velepomembnem slavlju, da smo bili Slovenci zapostavljeni, kruto zapostavljeni, in to od rodnih bratov. Kar nas boli tem bolj v živo, ker se je zapostavljenje primerilo ob izredno ugodni priliki, ko bi bili Slovenci s ponosom lahko pokazali, kaj zmoremo, in ni bilo izključeno, da si v bratski tekmi z najboljšimi izmed izbranih izvojujemo venec prvenstva.

Že je prepozno! Slavnostni ručak je minil in je minil brez našega sodelovanja. Ni je moči na vesoljnem svetu, da obrne in vrne, kar je preteklo. Ostaje nam poleg bridkega spomina le sveta briga, da se nikdar več in pod nobenini pogojem ne ponovi, kar se je zgodilo.

»Ručak« pomeni v hrvatskem jeziku vobče južino. Načelno smo seveda prisiljeni zastopati stališče, da ručak ali južina, kjer smo bili izključeni, da sodelujemo, ne ustreza bistvenim zahtevam ručka ali južine.

Usodna napaka se je bila zagrešila v pisarni hrvatske vlade.

Hrvatskemu narodu smo bili vedno naklonjeni in smo mu to svojo naklonjenost dokazovali tudi z dejanji. Z marsikatero bratoljubno cigareto in smotko smo lajšali breztobačno bedo hrvatskih tovarišev. In s tako pri srčnostjo so tudi bratje Hrvati vsikdar in povsod sprejemali nas kakor tudi tobačne naše izdelke! Da se ni dejanski zgodilo, nikdar ne bi mogli verjeti, da bodo ti tisti Hrvati šli in učinili nam, svojim Slovencem, krivico, združeno z nedoglednimi posledicami, z nenadomestno škodo!

Majhen smo narod. Na braniku krščanstva stoječ, smo stoletja in stoletja žrtvovali svoje sile, točili svojo kri za blagor drugih. Lahko, da nam ni potem dostajalo sil, da enako častno uspevamo tudi na prostranem področju prosvete. Da tod nimamo razkošja in zakladov, da bi jih kazali svetu, ni naša krivda.

Ali brez slehernih vrlin vendar nismo. In kdor ima priliko, da vidi, in voljo, da gleda, bo spoznal naše vrline, upošteval jih bo, in če je pravičen, ne bo nas preziral, dasi smo majhni.

Stvarnica nas ni zanemarila. Z naklonjeno roko je obsula naš narod z darovi duha in telesa. In tako nam je v ponos, da imamo v svoji sredini, kar nas je tukaj, v hrvatski prestolnici, osebnost, ki je za pet, pije za deset drugih.

Neizmerna bridkost in sveto ogorčenje mi krčita srce, ko mislim in imam pred očmi, kako sijajno bi bila ta osebnost zastopala na slavnostnem ručku slovensko ime.

Mož je dika na svojem področju. Bil sem priča, ko je po večerji, ki ni bila revnega stanu, v teku dveh ur do razlaza — razlaz imenujejo v Zagrebu policijsko uro — razrezal in zaužil pet parov kranjskih klobas in niso bile majhne; šesti par si je pa zavil v papir, če bi ga v postelji iz spanja zbudilo poželenje.

Krivica boli vsakogar; kdor se ji upira, se je mora prvi izogibati i sam. Zato ne bi hotel odličnim gostom na ručku kar vprek odrekati zadevnih sposobnosti. Nekatere sem bil videl in so bili lepo rejeni. Ali je moje trdno prepričanje, naravne vrline omenjene osebnosti slovenske v zvezi z njeno vztrajnostjo bi bile nadkrilile vse, kakor sonca soj premaga milo luno in zvezd nešteti broj.

In niti ni omenjeni gospod sam, niti ni le slučaj, da ga imamo, ki bi ga bili lahko z mirno vestjo postavili na junški mejdan na ručku. Hvala Bogu, nismo v zadregi za sposobna lica! Na vsak prst deset! Da sem izrecno omenil baš gospoda s šestimi pari klobas, v to so me napotili za predmetno svečano priliko potrebni nadaljnji oziri na njegovo obrito zunanjost, ki jo krona jako dostojna kravata. Pa zlasti še oziri na posebni dar, da se nikdar ne zmoti v uporabi vilic, noža in serviete, ampak ve, kaj

služi in kaj ne služi za nohte, kaj za zobe in kaj za nos, in se poslužuje vsake teh stvari tam in tako, kakor je običajno v najboljših krogih.

Skratka, za slavnostni ručak v vsaki smeri in meri popolnoma in najodločneje usposobljen!!

Kako bi ga bila gledala visoka in višja gopoda, kako bi se bil naš ugled, okrnjen po neprilikah na drugih področjih, zopet dvignil v novi sijaj!

In še to, da je vse od kraja! Tudi stvari s francoskimi imeni, ki ne veš, kaj da so, in jih še izgovarjaš le s težavo.

Pravil je, da je bil nekoč nekam povabljen na večerjo, svečano s cilindrom in rokavicami, pa prineso na mizo takšno neizrecno in nerazumljivo reč: bila je kakor šota, pa šota ni bila, omaka je dehtela kakor gnoj, pa gnoj ni bila; in si je trikrat naložil zvrhan krožnik. Ko si je bil privezal dušo in je prišel k sapi, je vprašal in so mu povedali, da je bil divji petelin, kar so jedli. Tri zvrhane krožnike ga je bil zvozil pod krov gnusa smrdečega!

Tedaj zanesljiv in neustrašen v vsakem položaju.

Pa nič manj možak, kar se tiče pijače. Poldrugi liter za prvo žejo, poldrugi, da se mu prijazno razigra duša; kar pa je čez tri litre, mu služi v koristno svrho iztreznitve: sredi petega litra je že trezen kakor davčni nalog.

In zoblje pri pijači luk.

Pa ga ne zoblje, ker da mu treba še hrane — luk ni hrana — marveč ga zoblje zaradi blagega okusa, največ pa iz pristrčne ljubezni do braće Hrvatov, ker spoštuje njih narodne svetinje.

Pije, med čvrstimi zobmi mu hrusta sveži beli luk, kakor bi se jež znašal nad ščurki, in blagodejen miris ga obdaja deset metrov naokoli.

Braćo Hrvati, užalili ste najiskrenejšega prijatelja svojega imena! —

Ko boste brali te vrstice, braćo Hrvati, in spregledate učinek svojega nepreudarjenega početja — kako naj bo drugega, nego da vas prevzame zona nad vami samimi!

Toda Slovenca treba, da ga poznate. Slovenec ne koprni po maščevanju, niti Slovenec ne zataji brata, naj se je brat tudi izpozabil in mu storil krivico. Ne bojte se — zastran luka ostane vse, kakor je bilo.

Ali kar zahtevamo in ne moremo in ne smemo odnehati, to je: zadoščenje in jamstvo za bodočnost.

Rsk šlk bum!

Beograd jako ljubim, prvič že tako in sploh, potem pa tudi še zaradi Branislava Nušića, ki celo bolje piše nego jaz, toda ne piše bolje iz osebnega nasprotja zoper mene, ampak ker zna.

Da! in jako ljubim Beograd zaradi naredb, uredb in ukazov, ki jih dobivamo od tod.

Žal, da tem duševnim proizvodom naši ljudje še niso kos, da bi jih pravilno cenili.

Ne rečem, da bi bilo baš vse, kar nam dohaja te vrste iz Beograda, enako visoke vrednosti. Ali vobče se vendar lahko reče: Mlada, pristna, prekipevajoča sila se razodeva v teh zakonodajnih pojavih, neugnana radost ustvarjanja diha iz njih, nove samorasle ideje si brezobzirno krčijo novo pot.

Ampak jih naši ljudje ne razumejo. Pride med nas tak zakon ali kar pač je, holaj! — vsa Slovenija je pokonci in kriči in se huduje. Namesto da zakon, ali kar pač je, vzame, kakršen je, in ga v udobnem miru uživa pri skodelici črne kave in se ga prijazno in v božjem strahu raduje, nak! — Slovenec ga sploh ne čita, ampak ga proučuje, in ko je tri dni in tri noči na njem sedel, izvali sklep,

da mora Bog ve kaj posebnega z zakonom in da se mora nemara celo ravnati po njem.

Slovenec je sploh čudna žival. Bere roman, ki v romanu mož ubije ženo ali ljubico ali taščo ali kar si bodi, pa bo šel Slovenec in si vtepel v glavo, da zahteva roman, da mora zdaj tudi on klati ženo oziroma ljubico oziroma taščo, pa se zgraža in rohni nad romanom v listih, po kavarnah, celo s prižnic.

Bratje, za sedem ran božjih, nikar tako!

Drugod niso taki!

Drugod razumevajo in vedo, da Beograd ustvarja po najzvišenejših načelih čiste umetnosti, l'art pour l'art, brez slehernih postranskih namenov, da ustvarja zakone in kar je takega, zgolj služeč plemeniti notranji sili. Pa ko je ustvaril zakon in kar je takega, več ne misli nanj.

So nedavno na svetlo dali v Beogradu zakon z nekoliko dolgoveznim naslovom — za naslove jih ne bom hvalil, za moj okus so premalo jedrnati, ne vzbujajo pravega zanimanja, kar bi moral naslov koj na prvi mah — in ima ta zakon poleg drugih v večji ali manjši meri lepih momentov tudi nekaj pičlih določb o novih kolkovinah — kratko povedano, da se neke ob sebi docela nezanimive pristojbine, ki jih je plačevati po kanclijah za razna pisanja, podvojé oziroma popetorijo.

Pa ne gre za zakon; zakon je dober, dasi se ne dviga nad povprečno vrsto takih proizvodov.

Toda je prišel potem minister za finance. Z vprav umetniško intuicijo se je oprijel neznatnega motiva, skritega v zakonu, kakor je biser skrit na dnu morja, in ga z grandioznim razmahom razpredel v obsežen, z blestečo tehniko pisan pravilnik, ki lahko služi za zgled, kaj zmore genij po božji milosti in kaj da ustvari iz praznega nič. Kajti zakon sam pravzaprav ne pove kaj več, nego sem že omenil, le to še dostavlja, da je one ob sebi docela nezanimive kolkovine plačevati odmah in unapred.

»Odmah« pomeni v vsakdanjem življenju takoj. V uradnem občeivanju pa služi drugačnemu smislu. Če ti ukaže urad onkraj Sotle oziroma tam preko Donave, da kaj storiš odmah, vedi in upoštevaj, da je »odmah« približno toliko, kakor pri nas pojutrišnjem. In sicer pojutrišnjem v najširšem pomenu besede. To ve vsakdo, komur je posla z uradi onkraj Sotle oziroma tam preko.

Da pa zdaj vidite ministra za finance, kaj je znal in napravil iz one pičle zakonske določbe!

Najprej je prizanesljivi »odmah« ali po naše pojutrišnjem potisnil čisto v kraj, da sirote sploh ni več videti, v ospredje pa je pomaknil oblastni »unapred« — to je bila jako fina poteza. Potem pa z nebrzdano fantazijo liki Seherezada v Tisoč in eni noči v drznem poletu nad oblaki preko vseh ovir realnega življenja razpreda ta »unapred« za vse najrazličnejše položaje in kombinacije. Na primer:

Hočeš na sodišče, holaj! — že na pragu te ustavi vrtar s šajkačo in batino: »Kolke vnaprej!« Ne pomaga ti svečano obetanje, da jih plačaš »odmah«, to je pojutrišnjem. Nak: »Kolke vnaprej!« Drugače se zavrneš — tako ti Boga! — ali če si došel s pošto, se zapišeš v protokol in uklenjen pošlješ pristojnemu finančnemu oblastvu v nadaljnje mukomučno postopanje.

Sodnik takisto: »Kolke vnaprej!« — drugače nič razprave, nič sodbe, še »dober dan« ne.

In tako dalje.

Nočem tistim, ki še dobe v roke pravilnik, kratiti neposrednega užitka s preobšimimi zgledi iz bogate vsebine. Idi in beri! se glasi moje priporočilo in mi je le še z odkritosrčno pohvalo omeniti izborni prevod v kakršnem nam vrli Uradni list nudi pravilnik za ceno, ki je ob sedanjih razmerah smešno nizka.

Ali sedaj pridejo zopet Slovenci. V nekaterih ozirih so Slovenci naravnost omejeni. Namesto da lepo lagodnočitajo pravilnik pri požirku črne kave, ob vonju fine cigarete, in se vesele nedvoumnega napredka na področju naše prosvete, ga hočejo po svoji prekleti stari birokratski navadi izvrševati. Hočejo izvrševati pravilnik iz Beograda! Potem se seveda vse neha!

Slučaj je nanesel in sem bil priča sodne razprave — naravno se je vršila tokraj Sotle, onkraj Sotle in tam preko pravilneje cenijo take stvari.

Je vodil razpravo živahen, strog mož, videlo se mu je, da ne pozna šale in je govoril mnogo in izbrano. Kar se nečesa domisli, pogleda na uro in tisti hip sredi besede prekine svoje poslovanje. »Kolke vnaprej!« je dejal. »Pričenja se nove pol ure, kolke vnaprej! Sicer ne izpregovorim besede več, kaj besede, ne črke več, ne pike na i in ne vejice za besedo.«

S sveto grozo sta se spogledala odvetnika, iz listnic sta jemala kolke in jih lepila na zapisnik. Šlo je za večmilijsko pravdo. To se je ponavljalo vsake pol ure, da je slednjič pravda dozorela do sodbe.

Tačas se je zopet oglasil sodnik: »Kolke vnaprej! Kolkovina znaša dva odstotka, to je sto tisoč kron. Kolke vnaprej prvič! Kolke vnaprej drugič! Kolke vnaprej tretjič!«

Sta vlačila odvetnika na dan zaklade iz listnic, iz žepov, iz usnjate spisovne mape, izza srajce, izza hlač — polo za polo samih desetkronskih kolkov — višjih ni bilo dobiti.

In potem se je pričelo trganje, oblizovanje, pritrdjevanje kolkov: rsk šlk bum, rsk šlk bum, samo rsk šlk bum!

Pošla je odvetnikoma slina pa jima je pomagal sodnik — rsk šlk bum — in zapisnikar tudi — rsk šlk bum, stvarno točnostjo in službeno vnemo rsk šlk bum — bilo je 10.000 kolkov — rsk šlk bum — in ko je bil zapisnik ves prelepljen s kolki, so v sveti gorečnosti lepili kolke

kar naprej kolek za kolkom po mizi — rsk šlk bum — in naprej po tleh in zunaj po veži in navzdol po stopnicah — rsk šlk bum! Tam spodaj jim je priskočil na pomoč vratar s šajkačo in batino — rsk šlk bum — in so kolkujoči prestopili prag in kolkovali naprej zunanjo steno — samo rsk šlk bum — naprej in okoli vogala in jim je pomagala vesoljna Ljubljana, in ko so vesoljni Ljubljani pošle sline, so brzojavili po pomoč v Beograd.

Prosim, kaj si naj misli minister o Slovencih!

Križevački štatuti

Samo tega je bilo še treba, in ko sem čital, da k Sveti vojski pristopajo krčmarji, se mi je razpršil zadnji dvom, da pot, ki jo hodi slovensko protialkoholno gibanje, ni prava, in nisem odlašal ne hipec, da oglasim svoj izstop iz imenovane družbe. Kajti bodi kakorkoli, toda imam ženo in deco! Že zaradi njih mi ne bi bilo ljubo, da pridem v glas pijandure.

Ne rečem, namene lahko da ima Sveta vojska dobre, ali kaj boš z nameni? Uspeh je vse, uspehe pa ima take, da ji pristopajo krčmarji!

Kaj vem, morebiti je krivo, da ji stoji na čelu častita duhovščina. častiti duhovščini vso čast, bogata zakladnica je vsakojakih čednosti in vrlin! Ali ni je stvari pod milim nebom, da bi bila brez hibe, in jih ima tudi častita duhovščina in ji štejem baš to za napako, da venomer le prepoveduje. Prepovedi in grožnje rade učinkujejo baš narobe, nego jim je bil namen. Ko premišlujem sveto pismo, se mi celo zdi, ako častita naša duhovščina Adamu ne bi bila prepovedala sadú, do današnjega dne se ga ne bi bil dotaknil. Mar bi bilo odrasli moški glavi za jabolko — jabolka so za deco! In naš položaj bi bil danes

ta dan ves drugačen in boljši, nego je, tako v političnem pogledu kakor v gospodarskem.

Braća onkraj Sotle ima za tako reč dokaj spretnejšo roko. Seveda, kdor je ne pozna in globlje ne premotri njenega dejanja in nehanja, ta se lahko pošteno ureže, kajti je braća onkraj Sotle prefrigana kakor črna džigerica. Črna džigerica so jetra, bela džigerica pa pljuča.

Hrvatsko slovstvo me vrlo zanima. Pa so nedavno izdali na svetlo prijazno knjigo. Naslovni list ji krasi belordeč okvir iz sočnega vinskega grozdja, v sredi sta naslikana dva trebuháta vrča dvojčka z vabljivim napisom: »Bilikum« in je naslov knjige: »Križevački štatuti — Vinsko-pajdaške regule.« Tak ji je naslov, a vsebina ji je pijača, pijača in pijača — pa ne

*»voda iz studenca,
naj živi abstinenca,«*

marveč le vino in rakija. Rakija je žganje, in če je stara devet let, je dobra kakor božji dan — bogme, to znam iz hrvatskega narodnega slovstva. Pijače je v knjigi, pravim in se ne lažem, da kar curi od listov.

In stoji v knjigi natanko popisano, kako je ravnati pri pijači, da je čimveč spraviš pod krov, kako mora vladata omizju stoloravnatelj, kako ga naj verno podpirajo v tem poslu fiškuš, govorač in popevač in kako naj skrbi za red in za pokorščino vunbacitelj, mož trdega neiz-

prosnega značaja z rdečo pentljo na levem rokavu. Vse to stoji podrobno razloženo v knjigi in šteje knjiga 200 obsežnih strani.

Čital sem in se čudil, pa mi ni zameriti, da se me je najprej lotilo ogorčenje nad takim evangelijem pijane kuge,

Toda moraš poznati bračo!

Ti razodeva knjiga, kdor je »pravi horvacki domorodac«, da zanj ni mesta za mizo, kjer se ne spoštujejo križevački statuti.

Obrača se torej knjiga na vesoljni narod, kajti kdo je onkraj Sotle, da se ne šteje domorodcem, in to »pravim horvackim domorodcem«!

In potem slede paragrafi kakor vklesani v kamen in govore in ukazujejo, kdaj je treba piti in koliko. »Kravji požirek« sega do dna kupice, »kozja brada« do polovice. Vino se pije »suho«, to je brez vode. A kdaj se pije? — Kar naprej in brez odmora: Izbere si »preštmano« omizje stoloravnatelja, holaj! — vse izpije »kravji požirek«. Se stoloravnatelj cfrasto zahvali, holaj! — zopet kravji požirek. Imenuje stoloravnatelj svoje oblastnike — njih imenovanja je potrjati pojdaštvu s svečano popevko: »Tak je, tak je!« in z vsem, kar ima v čaši. Oblastniki se z lepo, ponižno, plemenito in pobožno besedo drug za drugim zahvaljujejo za prejeto čast, holaj! — vsakikrat okoli in okoli kravji požirek! In tako naprej

paragraf za paragrafom: pri govoranci pij! — pri biliku-mu pij! — pri aldomašu pij! — a za ledji ti stoji trdi, neiz-prosni značaj vunbacitelja z rdečo pentljo na rokavu.

In zdajle pazi: kdor se količkaj pregreši, njega zadene »štrof«. »Štrof« je domorodna horvacka beseda, piše in izgovarja se »štrof« in pomeni kazen. A za kazen si vsa-kikrat pereš jezik s kravjim požirkom seveda »suhega« kakor poper. In še pazi: komu se hoče govoriti ali zapeti ali kdor hrepeni nápolje, ne more, kakor mu velewa srce, — ne, prej mora plačati štemplin! »Štemplin« je domo-rodna horvacka beseda, piše in izgovarja se »štemplin«, a pomeni kolek ali biljeg. Plačajo se šteplini s polovko suhe vinske valute . . .

Pijača za kazen, pijača za kolek — dragi slovenski či-tatelji, ali se ti svita?

Videl sem pravega horvackega domorodca, pot ga je pripeljala mimo gostilne. Gostilna mu je bila na desno roko. Ali on, pravi horvacki domorodec, je pljunil na levo in šel naprej! Bilo je ob osmih zvečer.

Vprašam: Ali bi bil tudi Slovenec storil enako?

Slovensko dušo poznam in zato z mirno vestjo odgo-varjam:

»Ck!«

Ta beseda se izgovarja tako, da s koncem jezika tles-kneš od neba: »Ck!« — kakor izvošček tleskne iskremu svojemu konjiču: »Ck!«

Pomenja pa ta beseda »ne«.

Toda ne navadni »ne«.

Razodeli so mi strokovnjaki, da pozna naš jug trojni »ne«. Kdor gostobesedno kaj zanikuje z dokazi in razlogi, brate, ne verjemi mu, pasji sin laže! Ako kratko malo reče »jok!« — tedaj je stvar resnejša in upoštevaj možnost, da zanikavanje njegovo ustreza istini. Ali kadar brez druge besede zgolj tleskne »ck!« — takrat reč drži: »ck« je kakor prisega.

Pa pravim: Če me vprašaš, ali bi tudi Slovenec storil tako kakor omenjeni horvacki domorodec, z mimo vestjo eto ti odgovora: »Ck!« in ne enkrat, ampak trikrat »Ck!« Slovenec bi ne pljunil na levo, ampak krenil na desno, se usedel in pil.

In še vprašam: Zakaj je pa pravi horvacki domorodec zgolj pljunil na levo in šel mimo in naprej?

Čuj in vedi: Ta pljunek je bil zreli plod križevačkih štatutov.

Kajti resnično vam povem, ako moraš piti, hočeš nočeš, in moraš piti za kazen in moraš piti za kolek, potem pijača ni več užitek, potem naj pijejo kaznjenci in sužnji in naj pije vrag, poteri ga sveti križ! Svoboden in pošten človek v takih okoliščinah ne pije!

Tako fino je braća izvedla to reč! Ni s krutimi grožnjami, kakor pri nas, pijače prepovedala — braća pozna psiho ljudi — psiha ni hrvatska beseda, ampak grška in

pomeni dušo — pozna jo in jo upošteva in zato pijače ni prepovedala, ampak jo je zabičala in ukazala. Pa je šlo kakor z vsemi ukazi, da obvelja baš nasprotno. Pri moji psihi — pripeljala ga je pot mimo gostilne, gostilna je bila na desno roko, pa je pljunil na levo in šel naprej! Na lastne svoje oči sem ga videl in gostilno tudi in pljunek tudi! In je bilo ob osmih zvečer! —

Zaupanje v našo Sveto vojsko sem, žal, izgubil. Ali sem si svest, da je treba kaj ukreniti. Ne gre, da križem držeč roke prepustimo slovenski rod žalostnemu pogibnu v vinski sragi.

Ugibam in premišljujem, premišljujem in preudarjam, pa se mi ne zdi napak — kaj ko bi se obrnili na Beograd? V Beogradu nas imajo radi, razložili bi jim stvar in jih prosili, da izdelajo in izdajo naredbo. Ni treba, da bi bila naredba dolga, zadostovala bi nemara čisto kratka naredba blizu tele vsebine:

§1. Veljavnost križevačkih štatutov se razširi na pokrajino Slovenijo.

§2. V križevačkih štatutih predpisani štemplini se povišajo na dvojno mero.

Mislim, da takim naredbam Beograd ni nenaklonjen.

Kraljevič Marko

Huit!« mi je zažvižgal založnik, »huit! hodite z mano, imam idejo!«

Založnika jako čislam, pokrovitelj mi je in dobrotnik. Njegove ideje so izborne, vse mu neso, pod 300 procentov sploh nima idej.

»Kraljevič Marko!« je dejal. »Mladenič, ali ste že čuli o njem? Seveda ste, kdo še ni čul o kraljeviču Marku! Ali imamo Slovenci knjigo o njem? Figo imamo! Zato lepo tekajte zdajle z mano, da vam izročim gradivo — toliko hrvatski nemara že razumete?«

»E!« sem pritrdil.

»Potem se korenito usedite,« je dejal, »in načeckajte hudiča! Do božiča mora biti spisan, tiskan in v prometu. Trideset tisoč izvodov! Za narod in mladino, koč in salon, za šolo in župnijske knjižnice! Ni slovenske hiše, da bi smela pogrešati željno pričakovane knjige o najslavnejšem svojem heroju, vzoru in zboru vseh jugoslovanskih vrlin! — Honorar običajen po izročitvi rokopisa!«

Sledil sem mu, pokrovitelju svojemu in dobrotniku, v pisarno in prevzel gradivo in še mi je z dobrohotnim

poukom odštel predujem za papir, za črnilo in za dve peresi.

Poglavitno snov nameravani knjigi naj bi mi nudile narodne pesmi, teh pesmi je milijon, ne dosti manj, in mi niso docela neznane. Ali ta milijon je bilo treba dati na rešeto in iz nepreglednega izobilja izbrati, kar je bilo najzanimivejšega, da bi čim izdatneje zaleglo dogovorjenemu, bolj skromnemu obsegu knjige.

Z zanimanjem sem se lotil dela, zanimanje se mi je prevrglo v veselje, veselje v navdušenje. Ni minilo osem-inštirideset ur, že mi je bil načrt narejen in nisem mogel drugače in sem tekel nad založnika.

»Kaj?« se je hudoval, preden sem izpregovoril besedo. »Koga? Mene ni doma! In sploh — nimam denarja!«

»Ne, ne!« sem dejal. »Ne tako, pokrovitelj moj in dobrotnik! Krivo tolmačite moj prihod. Nego me je zgolj prignalo srce, da vam čestitam, živio in slava vaši ideji!«

»Kajne, kajne!« in mu je mrko lice zopet zasijalo kakor sonca topla obla.

»Kolosalno!« sem dejal. »Kraljevič Marko: poleg križevačkih štatutov najsijajnejša literarna prikazen naše dobe! Narod bo zijal! Pomislite, prizori kakor tale:

—Pijana mehana, po naše pijana krčma — tako neka-ko, kakor je trgovec z vinom vinski trgovec. Holaj! Kdo jaha preko belega Sarajeva? Kraljevič Marko je na vilinskem svojem šarcu. Pred pijano mehano ustavi in razja-

ha. Globoko v tla zasadi kopje, nanj priveže konja, žejen vstopi v krčmo.

Bomf! vrže buzdovan na mizo in sede. Buzdovan je iz javorovega lesa in zalit s svincem, iz suhega zlata so mu peresa na debelem koncu, med brati tehta dva centa. Krčmarica Mara se kar sesede in ji gre vsa čast, da se zgolj sesede in ne stori kaj več.

Ali se kraljevič Marko zanjo sploh ne meni niti ji ne privošči besede. Le z buzdovanom pred sabo započne pomenek. »Buzdovane,« mu veli, »moj edini up, prinesi vinal!«

Zgane se krčmarica Mara, vstane, gre in prinese vino. Pa ga kraljevič Marko ni bil naročil krčmarici, marveč buzdovanu. Da ga je prinesla krčmarica, je storila brez naročila, iz lastnega nagiba. Poznala je junaka in njegovo slavo pa mu je prinela kupo, nikdo drugi ne pije iz nje nego kraljevič Marko in drži kupa zvrhanih dvanajst bokalov.

Z mezincem jo dvigne Marko, jo nese k ustom, jo nagne, na dušek izpije, niti brka si ne zmoči. In koj zopet: »Buzdovane, moj edini up, ožejal sem, prinesi vinal!«

Zopet pritrese krčmarica kupo, zopet jo kraljevič zvrne vase.

Pa ni Marko junak, da bi pozabil vilinskega svojega šarca. »Buzdovane, moj edini up, vina za šarca!«

Hiti krčmarica s čebrom, kraljevič Marko napoji žejno žival in kar šarcu ostane, s tem še sebi poplakne junaško grlo. —

»Kaj?« sem dejal. »Imenitno! Takega berila še ni imela kranjska duša, odkar ji gorice rodé žlahtnega cvička.«

»Tako, tako?« je rekel založnik, pokrovitelj moj in dobrotnik, in si je švigal s prsti po ščetinah pod uglednim nosom.

»No,« sem dejal, »knjiga bo za štajerce tudi. Vsa čast jim! Ga tudi znajo. In jim vino rase še močnejše nego Kranjcem. Kolosalno! — In plačal ni Marko seveda nič. Kaj bo plačeval, saj ni naročil krčmarici, ampak buzdovanu, z buzdovanom pa že prilično poračunata po svoje.«

»Tako, tako?« je ponovil pokrovitelj moj in dobrotnik. Zdel se mi je malo nervozen, kar mi je bilo jako žal. Zasukal sem govorico in sem dejal, da ni bil Marko samo junaškega grla, ampak mu je služila tudi pest. Tako kakor našim ljudem. In se mu niti ni bilo treba dosti zameriti: dovolj, da si mu prerahlo nabasal pipo, že te je odrl na meh in te spekel na ražnju kakor janjca.

Dobrotnik moj in pokrovitelj se je pričel razburjati. »Pojdite k vragu,« je dejal, »pojdite k vragu s svojimi pijanimi istorijami, to ni kraljevič Marko!«

»Oprostite,« sem dejal, »tako mi Boga in svetega evangelija . . .«

»Pustite katekizem! Pojdite k vragu!« je kričal. »Ali so take istorije za narod in mladino, kočo in salon, za šole in župnijske knjižnice? In imam v žepu že obljubo višjega šolskega sveta, da bo knjigo kar najtopleje priporočil podrejenim oblastvom! — Krohot peklenski! — Pojdite k vragu, pravim!«

Begal je po sobi in si pulil plešo. Bil je ob robu obupa.

Tega nisem nameraval, pokrovitelj je moj in dobrotnik.

»Oprostite mi,« sem rekel, »saj veste, kaj je literat! Mene pač veseli kraljevič Marko, kakršen je, ne? Toda upoštevam vaše pomisleke. — Imam idejo . . .«

Pogledal me je postrani. Ne ljubi idej, če jih ima kdo drugi.

»Idejo, pokrovitelj moj in dobrotnik! Na drugo rešeto damo gradivo, pa bo. In malo nasapunimo ga tudi lahko junaka, obrijemo in počesemo, pa bo za šolo in salon. Seveda,« sem dejal, »delo bo težavnejše, počasnejše. Reči — razmere — tako mi Boga in svetega Janeza Krstnika . . .«

Zakril si je ušesa. »Pustite katekizem!« Zamrmral je nekaj med zobmi in se ustavil pred mano. »Koliko?«

»Ko me prijazno vprašujete — s 100 procenti doklade, računam, bi nemara šlo.«

»Bi tudi že radi poštene ljudi odirali?« je rohnal. »Vi, vi, kraljevič Marko!«

Pa sva se pogodila na 83.

Dobro! In sem se zopet usedel in sem sukal kraljeviča Marka in ga krtačil in trebil in žehtal, da mu junaško osebnost spravim v sklad z navodili založnikovimi.

Ali ni prineslo založnika drugo jutro navsezgodaj k meni in se mu je tako mudilo, da ni utegnil potrkat in je kriče zbežala žena pod posteljo, ker si je baš krpala nogavico!

»Slišite vi,« je rekel, »zaradi tistih vaših pijanih istorij o Marku! Govoril sem s predsednikom gostilničarske zadruge — Kraljeviča Marka izdam v dveh izdajah, eno kakor sva se zmenila, za narod in mladino, skratka za filistre, drugo pa takšno, kakor ste pripovedovali od pijane mehane in tako naprej.«

»Velja!« sem dejal.

Naklonjeno me je potrepljal po rami. »To pisanje vas bo vsaj veselilo . . .«

Pritrdil sem, da me bo.

» . . . in zato: honorar le običajni.«

Zdaj me je imel kujon in se mu nisem mogel umakniti.

Dražilo pa me je in sem dejal, naj nikar krivo ne sodi kraljeviča Marka, ki je bil hkrati zgled in vzor najsijajnejše zmernosti. Kadar sta vkupe večerjala z ostarelo majko, drugega jima ni prišlo na mizo nego kruh in ovč-

ji sir ali kruh in luk in nikdar nič vina ali vinu podobnega, dasi sta bila Veličanstvo in Visočanstvo.

»Huit!« je zažvižgal in šel in se niti ni poslovil. In se ni poslovil, ker je čez pičlo uro zopet pridrvel in ni bilo to pot ženi treba pod posteljo.

»Halo! Vi! Založimo še tretjo izdajo, izdajo za abstinentne: z lukom, z ovčjim sirom in z vodo iz studenca, naj živi abstinenca, holadri, holadro!«

Moj založnik ima ideje. Lahko poročam, da pripravljamo za božič poleg že omenjenih treh izdaj še nadaljnje izdaje Kraljeviča Marka, prirejene po izpodbudi in z ozirom na posebne potrebe in namene:

Kriminalističnega seminarja našega vseučilišča,
Društva slovenskih katehetov,
pevskega omizja »Kovačeva Mica«,
jahalnega kluba »štibalca«.

Meni je prav. Ako se cene posebno ne izpremene, upam, da si za božič kupim par čevljev.

Zgodba Janeza Kosa

Vrgel je šop popisanih listov predme na mizo. »Beri,« je dejal, »radoveden sem, koga porečeš!«

Prijatelj moj je Ljubljančan in mu služi za vsakdanje občevanje s svetom ljubljansko kogakavsko narečje.

Dejal je, da je trem osebam že dal, da so brali, pa so popokali od smeha.

Nisem načelen nasprotnik smeha, ali čislam ga le v mejah družabne dostojnosti in telesnega blagra. Da bi od smeha počil, ni na sporedu mojih želja. Toda nisem zadevnih besed kogakavskega prijatelja štel za resne in resnične do zadnje pičice, kajti je mož odvetnik. In ko mi je spokojna večerna ura prinesla potrebni čas, sem one liste vzel v roko brez razburjenja in brez strahu, toliko da sem telovniku odpel gumb, da s pota spravim sleherno oviro obljubljenemu smehu.

No, stvar se je pričenjala dokaj vsakdanje.

Moj prijatelj, kogakavski odvetnik, je imel klienta Janeza Kosa. Ta Kos je bil bojevit petelin in bi se imel zbog te svoje lastnosti zagovarjati pred ljubljanskim sodiščem. Pa je stalo v onem šopu listov, kako mu je njegov zastopnik in hkratni moj prijatelj pisal z najodličnejšim

spoštovanjem, kakršno pač gre takemu ptiču, da bo ta in ta dan, in to baš 17. avgusta, glavna razprava, naj gotovo pride, da sodišču osebno razloži svoj zagovor, kajti njemu, odvetniku, takega zagovora ne bi verjeli.

Toda je bila domovina prav one dni pozvala Janeza Kosa na orožne vaje in je bival Janez Kos daleč od domačih livad tam prek v kateremkoli kraju s končnico -ac in se z neumorno vztrajnostjo vežbal v drznih gibih in počepih, v junaškem rotenju in domorodnem kolu.

Pa mu je dospelo v roke na belem listu odvetnikovo pisanje pa je šel in se javil komandirju: »Tako in tako, 17. avgusta treba, da sem v Ljubljani!«

In zdajle postaja stvar zanimiva, kajti se v šopu listov pričinja cirilica.

Ni stvari pod dragim Bogom, ki bi mi povzročala toliko čiste radosti kakor cirilica, ne tiskana — na tiskani cirilici ni kaj posebnega — ampak pisana.

Vzameš list v roke, na prvi mah spoznaš, s cirilico je pisan, in že te prevzame prijetna napetost, kaj ti razodene pisanje.

Pa se lotiš branja, besede za besedo, črko za črko — saj pisati si se naučil azbuko in bi jo torej moral znati. Prizadevaš si in ti prizadevanje rodi presladek sad, kos besede uganeš pa imaš celo in si je vesel, kakor da si našel kronico in je pravilno žigosana.

Seveda — lahko ni čitanje. Je reč pač taka, da kreše svoje kavke vsak ciriličar po svojem osebnem navdahnjenju in mu je mar kakor lanskega snega, ali se mu pisanje zлага z navodili v početnici, ki je vir tvoji učenosti.

Holaj! trije i brez pike pa s črto spodaj — kaj je to? S črto zgoraj bi bil t, brez črte bi bil š, toda s črto spodaj? Vedi in pomni: tudi š. Črta spodaj je odveč, pa ko stvar premišlujem, se mi zdi, da ima vendarle svoj pomen, in ta pomen ji je namen, da naj služi izpodbudi bralčevega zanimanja. Ali kali! — Potem vzemimo veliki D! Veliki D piše ciriličar kakor malega, pa bi ga pravzaprav ne smel, ako naj verjamemo početnici. — In še naletiš na črko, ki je na las podobna našemu t. Kaj je to? Azbuka nima take črke. Si jo ogleduješ s te strani, si jo ogleduješ z druge, ugibaš sem, ugibaš tja, živio, pa jo imaš: t je, naš t, hvala Bogu!

Pa ima cirilica svoj t, svoj pošteni, zgodovinsko utemeljeni in mednarodno priznani t. In se vprašuješ: Svoj lepi, domači, vajeni t ima, čemu se potem ciriličar poslužuje tujega latinskega? Čemu? Mislim, da se ne motim, a tebi, brate federalist in avtonomist, kri sramu in kesa naj ti šine v lice: ta latinski t je pomenljiva žrtev zavednega ciriličarja na oltarju narodnega edinstva! Tako je in nič drugače.

V posebno naslado mi je torej bilo, da se nadaljnje zgodbe Janeza Kosa kretajo v cirilici, in sem se spravił nadnje in nisem odnehal, da sem jih pogodil in dognal.

Janeza Kosa komandir je odvetnikovo pismo vzel v roke in ne dvomim, da je narobe i njemu nudila naslado okolnost, da je bilo pismo pisano z latinico. Gotovo mu je nudila naslado, toda se je uklonil predpisom službe. Zapostavil je osebne občutke in ni odlašal, da predloži odvetnikovo pismo svojemu komandantu v »nadležnost«, in je tako storil in je imenoval v svojem poročilu zadevno pismo akt in je pisal vse, prav vse in čisto po naše v prid omenjenemu edinstvu, a vse l v izpodbudo bralčevega zanimanja kakor naš n.

Hitel je tudi komandant in je istega dne — bilo je 14. avgusta — predložil »akt« višjemu komandantu s kratkim, pa jedrnatim poročilom dvajsetih besed in je od teh dvajsetih besed čisto nečitljiva le ena.

No, je bil višji komandant vrlo inteligenčen gospod, ki je že moral imeti svojih izkušenj z odvetniki, pa se mu je zdelo umestno, da se najprej piše oblastvu v Ljubljano in se leto vpraša, je li res, kar sporoča odvetnik, da mora Janez Kos ta in ta dan, in to baš 17. avgusta, priti v Ljubljano na sodišče; pa je akt z naročilom tega vprašanja vrnil komandantu in so vsi g pisani kakor naš r, a vsi r kakor grški gama.

Komandant je prejeto naročilo dne 17. avg. odstopil komandirju v izvrševanje, pa je komandir naročilo izvršil in pisal že naslednjega dne, in je bilo to dne 18. avgusta, oblastvu v Ljubljano. Pa ni pisal na prizadeto sodišče, nego se obrnil z vprašanjem na neprizadeto policijsko oblastvo, in to ne brez vzroka, kajti je od neprizadete strani pričakovati vsekako bolj nepristranskega in zato zanesljivejšega odgovora, nego od prizadete, in so v pismu vsi e in vsi a in vsi s pisani enako kakor o in je stalo v tem pismu od 18. avgusta vprašanje, ali je res treba, da bodi Janez Kos dne 17. avgusta na sodišču v Ljubljani.

Vprašana oblast v Ljubljani je prejela pismo in ga razumela v celoti kakor v vseh podrobnostih, le ni razločila kraja, odkoder je prišlo. In se je z vnemo lotila predmetne poizvedbe in jo vestno opravila. Toda ni šla sodišča vprašat, kaj ima z Janezom Kosom — ako se onim tam preko ni videla primerna ta pot, ne more biti primerna niti zaprošeni oblasti — ampak je šla in vprašala mojega prijatelja, odvetnika kogakavca, in ta ji je povedal, kar je itak stalo v njegovem pismu, da je namreč Janez Kos imel 17. avgusta razpravo. In je ljubljanska oblast z veseljem vzela na znanje to pojasnilo in ga sporočila naprej z dopisom od dne 25. avgusta, a ker kraja, od koder je prišlo vprašanje, ni mogla razločiti, ga je verno, črko za črko, na okenski šipi preslikala s pisma in

vrgla pismo v nabiralnik in je pismo res našlo svoj cilj, nemara kakor najde konj sam svojo pot v domači hlev, če je voznik zaspal na vozu.

Pri polku so ta odgovor prejeli in je šel odgovor od komandirja na komandanta in je dal komandant z rešenjem od 16. septembra na znanje mestnemu županstvu v Ljubljani, da polk nikakor ne more Janeza Kosa na dan 17. avgusta poslati v Ljubljano, ker je vežbanje imenovanega redova baš v najboljšem teku. In ni imel župan ljubljanski prav nič posla pri vsej tej stvari, ali vsekakor je bila hvale vredna pozornost od strani polka nasproti ljubljanskemu županu in njegovim vrlinam tako na političnem kakor na literarnem polju, da so odgovor naslovili prav nanj.

In je ljubljanski gospod župan z znano svojo točnostjo odredil nadaljnje poslovanje o tem pismu in je šel in razposlal svoje može in so iskali in našli Janeza Kosa in njegovega zagovornika in dognali, da je vse v redu in da sedi Janez Kos zato, ker je bojevit petelin, že v kurniku in da je bil 17. avgusta, ko je bilo njegovo vežbanje v -acu baš v najboljšem teku in ga domovina nikakor ni mogla pogrešati, vendarle na glavni razpravi v Ljubljani in da je še tisti dan nastopil prisojeno mu kazen, kajti je bil do tedaj že izvršil svoje vaje tam preko z najsijajnejšim uspehom tako v junaških rotitvah kakor v domodnem kolu.

To je vsa zgodba Janeza Kosa, ki so zaradi nje baje trije počili od smeha.

Ne vem, ali so res, pa če so, se mi zdi, da jih ni škoda.

Jaz nisem malenkosten, preziram postranske stvari in ne zdi se mi vredno, da bi se jim muzal. Ali baš sta mi vseč ponos in samozavest naše vojske. Bogme, naša vojska da je hotela 16. septembra poslati moža na glavno razpravo, ki je bila 17. avgusta, pa bi ga bila poslala in bi se bila zanesla, da se bo mož, odpravljen 16. septembra, pravočasno javil do 17. avgusta na odrejenem mestu. Morebiti da naravni zakoni, še veljavni v naši pokrajini, nasprotujejo temu računu. Ali to je malenkost! Poglavitna stvar je duh, ki vlada vojsko, in ta duh ne pozna zaprek.

Zapel sem spet telovnik in mi je bilo žal, da sem ga sploh odpel.

Gospodična Kodermučeva, njena duša in njeni prejemki

Moj prijatelj, ki je oficial na financi, ima služkinjo, Pepa ji je ime, Kodermuc se piše in je jako zaokroženo bitje; na ramah ji sedi velika zrela pomaranča in se prijazno smehlja v svet. Drugače je zdrava in brez ženina in brez mrčesa.

Pa sva se razgovarjala s prijateljem, oficialom na financi, in sem mu omenil, da ima moj kuhinjski strah v celoti boljše dohodke, nego jih imam jaz.

Odgovoril je, da sem osel, in je razložil vso stvar.

Najprej je pohvalil svojo Pepo, kakšen da je biser; če bi se ji poleti ne potile noge, je dejal, bi bila brez madeža, ne dosti drugačna nego nebeški krilatec.

In potem je povedal, kolikšno plačo daje temu biseru: za dobri dve tretjini manjšo, nego jaz svojemu strahu.

Kako je to mogoče?

Ker smo vsi skupaj osli, je dejal. — Osel mu je običajna beseda brez žaljivega pomena in namena. — Ker mislimo, je dejal, da je plača vse. Mislimo, da ima človek le želodec, pa pozabljamo, da ima neumrjočo dušo tudi.

»Moj ljubček,« je dejal — ljubček mu je druga vajena beseda in pomeni toliko kakor osel — »moj ljubček, pri

meni je red in ugled in izpodbuda. Duša,« je dejal, »ima bolj žive potrebe nego telo, seveda so te potrebe čisto drugačne, nego so telesne.«

»Vidiš,« je dejal, »naša Pepa zame ni Pepa ali celo kuhinjski strah, kakor je tebi tvoja, ampak je gospodična, gospodična Jožica in gospodična Kodermučeva. In poleg gospodične ji gre še službeni naslov. Red mora biti, moj ljubček, in ugled in izpodbuda, to je za neumrjočo dušo, in ne gnusni mamon.«

»Uživamo naš biser,« je dejal, »že peto leto. Najprej je bila pestunja. Danes bi jo nazival plenično asistentko, toda v onih dneh še ni bilo teh ozirov na dušo, na red, na ugled in na vse. Poselska buna je izbruhnila šele pozneje, čez kaki dve leti. Tačas pa so bile plenice pri nas že trajno upokojene, pa sem uredil naslov naše Pepe tako, da sem jo postavil za metelsko aspirantko. Naslov je bil primeren področju, dostojen in blagoglasen — lepši gotovo kakor ‚pisar druge klase‘.

O svojem novem činu je prejela dekret. Saj veš: na ministrskem papirju, na celi poli. In je stalo zapisano s strojem: ‚Gospodična Jožica Kodermučeva — blagorodje — metelska aspirantka — tukaj. Imenujem Vas itd., itd.‘ Datum, podpis. Hakramiš, je bila ponosna! Žarela je kakor sonce izza grebena, koj si je dala podstaviti pete.

Bila je vredna izkazanega zaupanja. Kvalificirala se je jako — ni trajalo dolgo in že smo jo mogli pripustiti k praksi v našem oddelku za kuho in prehrano.

Postala je štedilniška oficiantka s samostojno in neomejeno disciplinarno oblastjo nad ščurki.

Po primerni teoretični in praktični izobrazbi se je ob vztrajni marljivosti in na podlagi uspešno prebitega kuhinjskega rigoroza v kratkem času povzpela na ugledno stopnjo kuhalniške kontrolke s pravico slamnika.

Vsakikrat, kadar je napredovala, je dobila dekret, po pošti seveda in proti potrdilu na povratnici, da je bilo bolj imenitno — ‚gospodična‘ in ‚blagorodje‘ in vse, kakor se spodobi, in združeno z iskrenimi čestitkami od mene in žene.

Vidiš, ljubček, to je tisto, po čemer koprni neumrjoča duša. Le pomisli: dekle je staro komaj dvaindvajset let, pa ima sedaj po zopetnem povišanju že naslov in značaj komisarke za kuho in prehrano! Taka kariera ni mačji kašelj!«

»Dobro!« sem dejal. »Toda kako se gledata zastran plače?«

»Zastran plače? Plača je v redu. Plačo ima primerno svojemu odličnemu dostojanstvu. Saj veš — čim višja stopnja, tem slabši dohodki. Ne morem pomagati — v demokratski dobi živimo. Toda sem že povedal in si slišal, da meni mamon ni poglavitna reč. Naša niti za troj-

ni denar ne gre od nas, da bi se odpovedala blagorodju, gospodični in komisarki in se zopet pogreznila na stopnjo proletarske Pepe in zaničevanega kuhinjskega strahu.

Seveda, prejemke ji je bilo treba uravnati kolikor toliko — to zahteva duh časa, ali ne? Da je slaba naša valuta, je pa todi res.

Prej je dobival naš biser vsako leto vrhu plače par novih škarpetov, na stari par pa nove podplate — je stalo petsto kron kakor groš. Uravnala sva ji plačo jaz in moja milostna tako, da sva ukinila čevlje in podplate. Zato pa sva ji primaknila vsak imesec 20 kron. Sva prihranila 260 kron kakor groš, pa jih dajeva našemu biseru 200 za božič, 60 za novo leto in je biser sijajno zadovoljen. Midva tudi. Najtrdnejši temelj sreče pa je človeku, zapomni si, zadovoljnost.«

Izjavil sem, da si zoper pravilnost tega reka ne upam kaj tehtnega ugovarjati.

Prijatelj pa se je dalje ustil, kaj je še vse storil za svojo kuhinjsko diko. Prevedel ji je plačo v dinarje! Z dekretom seveda. Mera plače se sicer ni izpremenila, številka se je celo štirikratno skrčila. Vendar da mora vsak pravičnik priznati moralični učinek navedenega ukrepa, ki da je razodeval živo brigo za dobrobit zveste nameščenske.

No in potem je prišel s poglavitno stvarjo: včeraj da je svoji komisarki, gospodični Jožici Kodermučevi, iz lastnega nagiba dovolil izdatno redno draginjsko doklado. Zgolj ta pogoj je postavil, da vse perilo opravi doma. Računal da je in izračunal: kar bo prihranil na perici, polovico tega bo dal Pepi, polovica bo pa ostala njemu, ki da je bolj potreben doklade nego Pepa.

Dal sem duška svojemu prepričanju, da je umazanec.

»Kaj?« je rekel. »Umazanec? Kdo? Jaz?«

Potrdil sem, da je pravilno razumel smisel mojih besed. On da je umazanec, ki prvi spada v domače perilo z najostrejšim lugom, z najtršo krtačo. Njegova komisarka za kuho in prehrano pa da očitno ni pri sebi, sicer bi mu bila že davno ušla.

»Kaj?« je rohnal. »Ni pri sebi? Kdo? Naša Pepa? — Le počasi, ljubček! Ali veš, kaj govoriš? Kaj pa vlada? Kako pa vlada ravna s svojimi nameščenci, he? Pa je vlada umazana, he? Reci, če si upaš! Tamle stoji policaj. — Pa so nameščenci neumni, he? Ne boš, Jaka! Jaz nisem umazanec, Pepa ni neumna, ampak ti, moj ljubček, ti si osel.«

Moj prijatelj, oficial na financi, rad pretirava. Meni ni ime Jaka. Pri moji veri, da ne! Niti nikomur v mojem sorodstvu.

Drugače ne tajim, da čisto brez jedra niso bile njegove besede.

»S H . . . !«

Te pike so zato, da ne bo pohujšanja, v prilog so npravstvenemu prerodu našega naroda in je stvar sploh jako resna.

Slovenski narod ima bogato besedišče za vse širno polje življenja, dela in umetnosti in se naši bratje, ako hočejo, s pridom lahko okoristijo v katerikoli stroki z lepimi in točnimi slovenskimi izrazi. Izbira je, kakor rečeno, bogata. Tem bolj žali rodoljubno srce, da je prvo in hkrati tako rekoč edino, česar se braća onkraj Sotle nauči v slovenskem jeziku, baš: »Sakramenski hudič!«

Sakramenskega se nauči hudiča in potem meni, da je kos slovenščini v jeziku in pismu, toliko da, plačavši biljeg, ne zahteva o tem uradne svedočbe.

Bogme, to in lepo!

Ne zato, da služi braći baš kletvica kot zgled in vzor naše mile materinščine. Ne zato! Kletvica ob sebi mi ne bi bila v spotiko.

Zdi se mi, da naši odločilni krogi kletvic ne presoajo povse nepristransko in pravično. Ni prav, da jih kratko malo mečejo v isti koš kakor pijance in kratka krila in jih kar vprek žigosajo kot greh.

Npr.: »Pri moji duši!« ali »Pri moji krščeni duši!« — Kako naj bo greh, kar je zgolj slovesna izpoved temeljne verske resnice! Jaz mislim, »Pri moji krščeni duši!« bi bil lahko vzkliknil katerikoli krepostni prvi kristjan, obrnil bi bil oči v nebo in potem stopil s ponosnim korakom v mučeniško smrt.

V slab duh je lepi ta verski vzklik spravila preveč razsipna njegova uporaba. Slovenci so veren narod, pa so tudi domišljavi. Radi se bahajo pa se bahajo tudi s svojo krščeno dušo in se bahajo z njo o prilikah, ko jim je nikdo ne odreka. Vsak hip vsakomur pod nos mole tisto svojo dušo. To je neokusno, to je dolgočasno.

In potem se poslužujejo za svojo baharijo še nezaslišano zanikrnega narečja: Perrrmejduš!« »Perrrmejduš« je surovo in vsaka surovost je greh. A surova ni vsebina, surova je oblika. Kdor lepo zložno, ne da bi žrl končnice, in s primernim poudarkom izjavi: »Pri moji duši!« ali: »Pri moji krščeni duši!« — ta ne žali Boga; mislim, še odpustkov bi bil lahko deležen in v vsak salon bi ga lahko postavil.

Ali pa vzemimo: »Prekleti hudič!« Hudič je poosebljeni pojem greha in zlobe. Mislim, da ni nekrščansko, ako se odvrtaš od greha in zlobe, ju zaničuješ in jima razodeneš svoje ogorčenje s tem, da ju prekolneš. Tudi »prekletega hudiča« ne bi prišteval h grehom. Le da paziš in ga izustiš elegantno, kakor bi dejal: »Klanjam

se, milostiva!« — kar seveda ni lahko in potrebuje dokaj vaje.

Sploh so kletvice pravzaprav pesniške figure. Posluži se jih govornik, da poudari svojo trditev ali da v govoru zamaši vrzel.

Ne rečem, da so potrebne. Niti ne rečem, da so duhovite.

Toda vprašam, mar je duhovito, ako pesnik svoj krujljavi stih podpre z »oj«, kadar mu manjka zlog? Ta »oj« je odvečen in nadležen, kakor so lahko nadležne in odveč kletvice. Ali za greh z verskega stalisča ni škodi »oj«.

Oh, še naš višji pastir, kadar piše o ženinu in nevesti, na vsaki strani ima deset »oh«. Namesto da stokata ženin in nevesta, pa stoka gospod pisatelj. To tudi ni lepo. če bo tako pisal, ne bo prišel v Grafenauerja.

Greh pa, kakor povedano, ni ne »oj« ne »oh«. In tudi kletvice v dobrem delu niso greh. Kvečjemu so znak, da je onemu, ki jih uporablja, jezik okoren in da bi rad govoril, pa ne zna.

Načelno se tedaj zaradi kletvic ne bi spotikal nad bratčjo.

Ampak: »Sakramenski hudič!« — to je drugačna stvar. »Sakramenski hudič« je nesmisel. Sakrament je svetotajstvo. Vprašam, kaj ima vrag opraviti s svetotajstvom, da bi mu šel pridevek »sakramenski«? In kakšen naj je ta svetotajstveni vrag? Govoril sem z veščaki, pa so mi

soglasno potrdili, da ni sledu o svetotajstvenem vragu ne v svetem pismu ne v naukih svete cerkve niti ne v apokrifi.

»Pri moji duši!« in »Prekleti hudič!« — ne zagovarjam ju, nikakor ne. Ali kos smisla vendarle imata. »Sakramenski hudič« pa je enostavno neumnost. Niti za pesniško figuro ne bi zalegel.

Potem naj človeka ne boli, da si je braća onkraj Sotle za zgled in vzor slovenskega jezika izbrala baš najodličnejšo glupost, kar jih zmoremo.

Zaradi bratstva upam in želim, da se je to zgodilo slučajno, brez zle volje, brez zlega namena. Zanima me pač, v katerih plasteh slovenske družbe črpa braća svojo slovensko jezikovno učenost. Kulturni Slovenec, ne vem, da bi se posluževal kletvic. Bodi temu kakorkoli, upam in želim, da braća onkraj Sotle uvidi položaj in posveti svoje zanimanje drugim, primernejšim pojavom slovenske govorice. Primernejšim in lahko tudi praktičnejšim.

Npr. braća pravi rdečemu rumeno, pa je vendar jasno, da rumeno ni rdeče. In fižol jim je grah, čeljusti pa so jim, tako mi vere, celo vilice! Oh, vilice! Oh, kake zmede lahko nastanejo iz tega! Mar bi posegli po točnih slovenskih izrazih — razumela jih bo Evropa! Zanje bo prav, nam bo drago in milo.

Seveda, če bi reč s »sakramenskim hudičem« vendarle ne bila zgolj slučaj, ampak bi tičala za njo zloba določenih krogov, češ taki so Slovenci, ki odklanjajo republiko, potem — nak! — potem bi se bol izpremenila v ogorčenje, ogorčenje bi se stopnjevalo v upravičeno jezo. Potem pri moji duši, pri moji krščeni duši, res ne vem, kaj naj bi rekel takim sakram— oziroma: Klanjam se, milostiva!

Olepševalno društvo

V Ljubljani se snuje društvo za olepšavo mesta. Govoril sem o stvari z jako odlično osebnostjo, lahko izdam, da z gospodom upraviteljem mestnih nasadov, in ni brez jedra, kar je povedal.

Rekel je, da bi bilo treba pričeti olepšavo mesta pri njegovih prebivalcih. Ljubljansko mesto da bi bilo jako lepo že takšno, kakršno je, ako ne bi imelo prebivalcev. Prebivalci da so poglavitna ovira olepšavi. Vsaj to, je rekel, bi se moralo doseči, izposlovati bi se moral policijski predpis, da se smejo po nasadih izprehajati prebivalci le na vrvici. Drugače, je rekel, je zaman vse prizadevanje za olepšavo mesta.

In mi je razložil primere.

Dejal je, da je spomladi na novo prekopal in s travo posejal razhojene tratine v tivolskih nasadih. Bogu je bilo ljubo to početje, poslal je rahel, topel dežek in vzklikala je travica, nežna in ljubka kakor drobnjak na juhi.

Pa ugleda nekega popoldne in ostrmi: po blaženi trati stopa slon, globoko se mu udirajo pod neokretnimi stopinjami mehka tla in ječi gnjavljeno sveže zelenje. In ni bila ta zver slon, nego odličen mestni gospod.

Ogovoril je gospoda: »Čujte me, veleccenjeni! Pustiva pamet v kraju! Toda povejte mi, ali ste čisto brez srca in se vam ne smili delo in uspeh in lepota, ko vse to men-
drate in pokončavate brez potrebe in vam zraven teče
lepa bela pot?«

Gospod pa je rohncl: »Kdo,« je rekel »in kaj? Mestni
davkoplaččevalec sem in da bi ne smel hoditi po mestni
travi? Ta bi bila lepa!«

In je ta gospod mestni oče ali bi lahko bil, a je enakega
mnenja kakor on polovica prebivalstva. Kaj bo zoper
čredo slonov neboljeno olupševalno društvo!

Videl sem in čutil, stvar je segala gospodu upravitelju
v srce in to po pravici in sem se razburil: »Nak,« sem
dejal, »takšen človek zasluži, da se mu v svarilen zgled
kar na kraju samem pribije uho na drevo. Zlasti,« sem
rekel, »če je od nasprotne stranke.«

Odgovoril je gospod upravitelj, da je kot mestni
uslužbenec odgovoren za nasade in se mu škoda zdi
dreves in ne bi smel trpeti, da bi se vanje zabijali žebliji.
Spričo dolgoletnih bridkih izkušanj pa je tudi uverjen,
če bi društvo hotelo storiti, kakor sem namignil glede
ušesa in drevesa, da bi ne našlo potrebne podpore pri
oblastih.

Vzdihnil je in povedal še sledeče:

Za Trubarjevim spomenikom so v polkrogu nasajene
dragocene modre smreke in so te smreke edino, kar še

veže dičnega začetnika naše književnosti na metropolo slovenske nespametnosti in nesloge. Ali se ni znašla zlobna roka in za božič posekala in odnesla smreko spričo mestnega užitninskega paznika, ki ima koj zraven svojo uradno kolibico? Kako žaljivo je moralo brezobzirno to dejanje dirniti moža v belem marmorju in je, on, gospod upravitelj, hitel, da z drugo smreko zasadi vrzel in tako še v zadnjem hipu prepreči, da naš Trubar nehvaležnemu mestu kratko malo ne obrne hrbta.

Z zaupnim glasom mi je potem razodel, da se mu zdi, da je zoper častito starino med modrimi smrekami zasnovana pravcata zarota, da se ji zagreni življenje med nami.

Vprašal sem, ali ne misli gospod upravitelj, da niti te zarote vodijo v Maribor.

Odgovoril je, da tega baš ne misli. Toda kar je opazoval in kar lahko priseže, je sledeče: Zbralo se je štirinajst psov najrazličnejših pasem in naziranj in se združilo pod enim geslom, to geslo je: uničiti smreke okoli Trubarja. Zavržni tej svrhi strežejo s še zavržnejšimi sredstvi. Škropé smreke in s čimer jih škropé, je za smreke strup.

Dejal sem, da se mi jako čudno zdi, da zoper take škodljivce ni zakona. Ali ne bi bila uporabna »Obznana« ali zakon o taksah ali finančni zakon? Ti zakoni da so jako širokogrudni, v njih je najti marsikaj.

Žalostno je odkimal, da ne, in potem omenil park na Ambroževem trgu. Že šestkrat je bil na novo zasajen in urejen — vse zaman. Žične ograje izruvane in odnesene, trata razhojena, grmičevje opustošeno, kokošad vsega okraja uganja ondu svoje orgije, mladina se lovi vprek, v pičli senci polega vojak! Kar naj je park, je vaška gmajna! Biser v belem plašču se je izpremenil v gnusen madež. O!

Poleg parka da ima svoje stojišče policijski stražnik. Gospod upravitelj ga je bil spoštljivo pozdravil in ogovoril: »Oko postave, dobro jutro in dober dan! Ali bi moglo, ali bi hotelo braniti škodo, ki se godi tik pred tabo in jo gledaš dan za dnevom že leto in dan?« Oko postave pa je odgovorilo, da mu je žal in da mu krvavi srce, toda njegov rajon nehava prav pred parkom. Park ne spada več v njegov rajon in so kompetence jako strogo urejene. Ako bi onkraj rajonske črte lastna mu mati izdihovala pod razbojniškim nožem, policijsko oko bi ne smelo seči preko črte. Še kihiniti ne bi smelo. Ampak bi moralo globoko v prsih pokopati boleost in ogorčenje in obup. — Ob takem položaju, je dejal gospod upravitelj, je moral prepustiti park na Ambroževem trgu gorjupi njegovi usodi. Taka da je Ljubljana, tako njeno prebivalstvo, taka njena oblastva in v takih razmerah da bo nemara težko delovati olepševalnemu društvu.

Še se je dotaknil hišice na gornjem levem koncu Zvezde. Hišica je jako lična. Bila bi lahko v kras tudi večjemu mestu, nego je Ljubljana, dasi ne služi bahavemu razkošju, nego resničnim življenjskim potrebam. —

Prišla mi je nenadna misel in sem vprašal gospoda upravitelja, kaj meni, ali ne bi v bodoče kazalo graditi take hišice v narodnem slogu. V narodnem slogu zgrajene da bi utegnile po mojem skromnem mnenju tvoriti privlačnost prve vrste zlasti za tujce in bi nezaslišano dvignile promet, ki je vir blagostanja.

Odgovoril je, da te hišice ne spadajo v njegovo področje. Toda bil je zasadil okoli hišice bujno lepotično grmičevje, prijazno je izza zelenja kukala bela stena — pravcata idila, balzam za oko in srce. Ali pride Miklavžev teden, pride poulična ljubljanska mladina in polo-mi z grmičevja vse veje za Miklavževe šibe in stoji grmičje oskubeno kakor Martinova gos in hira in hira je umira. O, je dejal, nasadi so kratkomalo brezpravni! Vandali so izumrli, živel vandalizem! — Zaupal mi je, da bo letos za Miklavževe dni postavil pred to grmičje dva stražarja z gorjačama in jako daljnosežnimi pooblastili. Videl bo in bo sporočil društvu, ali se ta metoda obnese pri ljubljanskih nasadih — društveniki da bi potem mesto društvenega znaka lahko nosili gorjače . . .

Spomnil sem se in sem omenil, ali ne škoduje rasti imenovanega grmičja tudi silni smrad, ki se širi zlasti poleti iz hišice in kuži vso Zvezdo noter do Ljubljane.

Pomislil je in rekel, da docela ne bi zanikal tega vprašanja. Ali, je rekel, zoper ta smrad da je lahka pomoč in sta na razpolago dve poti. Prva pot, je rekel, bi bila ta, da se občinstvu prepove skruniti hišico oziroma njeno notranjost. Druga pot, je dejal, bi pa bila, da se odgovorni uredniki s primerno odločnostjo zabiči večja snažnost.

Odgovoril sem, da bom v olepševalnem društvu zagovarjal slednjo pot.

Za bratstvo in sporazum

Mislím, da slepomišenje ne bi bilo stvari v prid. Mislim, da je sveta dolžnost nas vseh, ki ljubimo majko domovino, da v kali zatremo vsako nesporazumljenje med njenimi sinovi. Zato mislim, da je prav, da povem, kar naravnost: Bratje tam preko niso zadovoljni s Slovenci.

Vozil sem se z gospodom Lazarjem Čevapčićem in je bil jako ogorčen. Na prostranem posestvu mu raste pet tisoč ponosnih sliv, lastnik je velike fabrike za etuvažo okusnega tega sadu, posvečuje pa odlične svoje sposobnosti tudi koruzi in svinjam in je sploh veleugledno lice. Sedaj je bil namenjen v Ljubljano zaradi vagonov in, kakor rečeno, ogorčen je bil jako.

Drugače je izobražen, fin, ljubezniv človek.

Spočetka sva se razgovarjala o vremenu in sva bila, kakor pravi pesem, »enega srca, enih misli«. Častila me je njegova družčina. Da mu kratim čas, sem za vremenom omenil tudi našo valuto — odpravil jo je z rahlo kretnjo roke. Za valuto sem se dotaknil reda na železnicah, kakršen pač je — nagubal je čelo. Od nereda sem

krenil na draginjo poglavitnih živil, tedaj pa je vzrožil in dejal, da smo vsega krivi Slovenci.

Prestrašil sem se. Zastala sta mi srce in sapa, komaj sem spravil iz grla: »Zakaj?«

Zato, je dejal, ker da Slovenci toliko tihotapimo. S krijumčarjenjem da kazimo valuto in cene in red in vse. Slovenci, da, da, Slovenci!

Hudo mi je bilo. Utajiti nisem več mogel, da sem Slovenec, izdala me je bila govorica. Prizadeval sem si, da kolikor moči rešim čast našemu plemenu. Vprašal sem ga, če zna francosko. Odgovoril je, da bi znal, če bi hotel.

Rekel sem, kako neznansko me veseli, da je tak kakor jaz in da sva brata tudi zastran francoščine. V to ime, sem ga prosil, naj mi blagohotno nakloni par minut svojega dragocenega posluha. Francoski pregovor da pravi: Vse razumeti je vse odpustiti. Dobrote tega zvišenega in človekoljubnega reka, sem dejal, naj bi bili deležni tudi Slovenci. Z naklonjenim očesom naj bi se nam Slovencem motrila zgodovina in razvoj, v opravičilo naj bi se nam štela starodavna narodna tradicija! Gospoda tam preko, sem dejal, da ima kraljeviča Marka in vernega mu šarca. Lahko je gospodi. Junaški lik kraljeviča in konja ji je zanesljiva zvezda vodnica v vsem dejanju in nehanju. Tudi Slovenci nismo brez narodnega junaka. Ali se naš junak ne nazivlje kraljevič Marko, nazivlje se

Martin Krpan! To je tisto! Bil je silen in pogumen človek, da mu tostran azbuke ni bilo para. Toda po svojem nagnjenju in poklicu je bil tihotapec. To, prosim, se uvažuj! Takó je tihotapstvo, sem dejal, v Slovencih ukoreninjeno že izza prastare dobe in jim spada tako rekoč med plemenske svojine, ki jih vsak narod skrbno čuva kakor svoje svetinje. —

Resno in z zanimanjem me je poslušal odlični moj sopotnik. Vprašal me je, kako robo je tihotapil Krpan. Dejal sem, da sol, z Reke, morsko sol.

Rekel je, da je sol manj prikladen predmet za krijumčarjenje, in to zaradi težavnega transporta in prenizke vrednosti. Narodne naše tradicije seveda rad in brez ugovora upošteva in spoštuje, ali o Martinu Krpanu in njegovih trgovskih sposobnostih, je dejal, da ima svoje nazore.

Nadaljeval sem in prosil, naj bi se slovenskemu plemenu štela v prilog tudi še izredna prilika, ki da je združena z njegovim položajem in ga naravnost sili v tihotapstvo. Ta prilika da je naposredna bližina državnih meja. Vesoljne Slovenije sploh ni drugega nego sama meja. »Preudarite, dragi gospodin,« sem dejal, »tukaj blago, tik blaga meja, onkraj meje silen novec . . .«

Milo se mi je storilo, ohripelo mi je grlo, nisem mogel naprej z besedo, utrnil sem si nos.

Sopotnik je spoznal moje stanje; srce mu ni bilo iz kremenca, zmagal je brat nad sodnikom. Dejal je, naj ne mislim, da Slovencev ne ljubi. Slovenci da so mu pri srcu in tudi ne zametava, kar sem mu sedajle povedal o položaju in priliki.

Ali, je rekel, naj preudarim sam in sodim sam: Imamo ustavo in smo bratje, vsi z enakimi pravicami, vsi z enakimi dolžnostmi. Pa naj imajo omenjeno priliko edino le Slovenci, drugi ne? Kako gorjup mora biti občutek drugim, ko gledajo to neenakost. Med brati take neenakosti ne bi smelo biti!

Kaj naj storimo, sem vprašal.

Vaš greh, vaša skrb! je odgovoril! —

— — —

Tako gospod Lazar Čevapčič. — Zdaj je naloga naših merodajnih krogov, da spotiko spravijo s pota.

Jaz mislim, da je stvar premalenkostna, da bi se smel zaradi nje vneti spor med brati. Jaz mislim, da bi se moral najti način, da se ustreže upravičenim željam in pusti tudi bratom od drugega plemena delež od prilike, ki jo nam nudi naš položaj ob meji. Kako, si seveda ne usojam vedeti, kajti nisem strokovnjak. Toda mislim, da bi se o stvari hitro mogla sporazumeti prizadeta vrhovna oblastva; veščakov ne manjka.

Morebiti bi kazalo, da se za brate onkraj Sotle in tam preko sistemizira in rezervira določeno število krijumčarskih mest . . .

Ali kakorkoli!

Le da se odstrani spotika in se utrdita edinstvo in ljubezen. Žrtvovali bomo kos svoje koristi, to je res; ali kako lep zgled bomo dali za poravnavo sporov, kadar in koder bi se pojavili med brati!

Gašper, Mihec in Baltazar

I.

Trije kralji

Gospod Metod in gospa Cirila sta pridno delala, rada molila, pa ju je s prijaznim očesom pogledal ljubi Bog in jima podaril za božič dete, čvrstega sinčka. Bila sta ga sila vesela, pozdravila sta ga: »Ti najin otročiček, najinega srca kraljiček!« in sta premišljala, kako bi ga čimbolj počastila — pa sta ga dali krstiti na preimennitno ime, na ime svetega kralja Gašperja.

Mali kralj Gašper je bil žejen kakor jelen, pil je kakor žolna, redil se kakor polh. Beli laski so mu štrleli kvišku, da mu je bila okrogla glavica podobna ščeti in so ga dražili: »Krtača!« Jokal se ni dosti, pa kadar se je, se je jokal skozi nos: »E — hehehe — hohoho.«

Redil se je in rasel in ko je toliko dorastel, da je shodil in pričel brbljati, se mu je zahotelo družčine. In sta hitela oče Metod in mati Cirila in sta mu kupila bratca. Nista stiskala drobiža, gledala sta bolj na blago nego na denar in sta si izbrala fantka, robo, da sta bila ponosna nanj. Rekla sta: »Prvi sin je kralj Gašper, še drugi bodi

kralj!« pa sta želela in velela, da so ga krstili za Melhiora, po domače Mihca.

Mihec je bil črnih las in črnih oči. Rad je jedel, rad se cmeril, od jedi in joka je bil venomer umazan; zato se ga je kmalu in po pravici prijel priimek: »Naš muren!« Jokal se je ihtavo, kakor bi se kregal: »E — aa — eee.«

V tretje gre rado. Pretekli sta dve leti, pa sta postrgala in preštela gospod Metod in gospa Cirila svoje prihranke in si omislila še tretjega sinčka. In zdaj ni kazalo drugače, nego da ga krstijo na ime tretjega kralja iz Jutrove dežele, na ime svetega Baltazarja. In je bil Baltazar mali vreden imenitnega imena. Zakaj kadar je pil, je tako držal stekleničko, da se je z mezincem ni dotikal, ampak ga je odlično zakrivljenega molil kvišku. Tako pa pije le prav visoka gospoda. Glavico so mu krasili dolgi rumeni kodri in je bil miroljuben deček: da le ni imel praznega gobčka, pa je bil tih in zadovoljen.

Ležal je v košarici in Gašper in Mihec sta ga hodila gledat vsak z ene strani in jima je bil jako všeč. Gašper je rekel: »Moj je!« Mihec je rekel: »Moj!« In sta se Gašper in Mihec bridko sporekla in kruto spopadla za malega bratca. Baltazar mali pa je imel v ustih sesalce — dudek. Debelo je gledal in se čudil čudnemu početju bratcev, da je od samega začudenja prenehal cmokati. Potem pa je nemara preudaril, da je že tako in nič drugače na tem svetu, globoko je zasopel in spet začel

momljati svoj dudek in je krenil svoj pogled od bojevitih bratcev na muho, ki mu je sedela na koncu noska in je bila od blizu velika kakor slon in si je brusila nogi.

Jokal je bolj redkokdaj, tačas pa jako milo: »Eee-ooo-uuu-e.«

Gospod Metod in gospa Cirila bi si bila želela še deklince. Toda je rekel kralj Gašper, da sestrice ne mara, češ čul je govorico, da sestrice preveč snedo. In pridružil se mu je kralj Mihec, da tudi on sestrico odklanja, pa sta se vdala gospod in gospa in so ostali trije dečki sami.

Prizadevala sta si gospod Metod in gospa Cirila in se trudila, da jih vse tri lepo vzredita in vzgojita. In ko so vsi trije toliko vzrasli, da je tudi najmlajši že brbljal in tekal, so stopicali skupaj na sprehod in ljudje so se jim smejali in rekli:

»Holej, trije kralji gredo!«

II. *Kralj Gašper*

Hudoben ni bil nobeden izmed njih, muhe pa je imel vsak svoje.

Gašper najstarejši je bil junak in korenjak brez para. Ničesar se ni bal, ničesar in nikogar, niti ne svetega Miklavža.

Najljubše opravilo mu je bila vojna. Iz palice si je ustvaril puško, iz trske sabljo, iz papirja čako, rentočil je in poveljeval — pa je bil vojak.

Oče mu je rekel: »Krtiča! Mar se igray z opekicami, ki ti jih je prinesel Božiček! Kakšen si vojak! Saj niti črke r ne vladaš, pa bi vladal puško in sabljo? Takih ne vzemo v vojake.«

Očetova beseda ni malo zaskolela Gašperja. Ali je bil junak in korenjak; neustrašen se je lotil uporljive črke in jo sukal in mikastil in ni odnehal, da ji je bil kos. Narejal pa jo je globoko v grlu, izgovarjal jo pogrkujoč, da so se ljudje šalili in ga povpraševali, mar je doma iz Kroke. Zakaj v le-tem prijaznem trgu tam na Gorenjskem izgovarjajo r tako, kakor bi grgal vodo.

Z r-om v grlu se je štel kralj Gašper za pravega pristnega vojaka in je vojeval dan na dan vroče bitke s kraljem Mihcem.

Prevračala sta stole na tla in počepala zanje. Gašper je meril s palico: bum — bum — bum — tako pokajo puške; Mihec je metal čevlje: tresk — tresk — to so bile grane, in potem je rekel kralj Gašper: »Jaz sem zmagal!« Kralj Mihec je rekel: »Zmagal sem jaz!« In sta se sprla in zgrabila, kdo je zmagal, pa ni zmagal nobeden, le tepe na sta bila oba.

Sicer je bil Gašper bistre glave: štel je brez zmote do dvajset in nazaj, znal je tri molitvice in pet ugank in le malo, malo je manjkalo, da ni bil kos žvižganju.

Brat Mihec ga je občudoval in posnemal. Kar je rekel Gašper, je za njim ponovil Mihec: »Jaz tudi!« Če je Gašperja bolela buča in so mu jo vtaknili v mokro obvezo, že se je oglasil Mihec: »Meni tudi!« In ni šlo drugače, nego da so še njega okomatali enako. Če si je Gašper otolkel koleno, da je šepal, je šepal tudi Mihec. In ko so se Gašperja lotile osepnice in je moral leči, se je Mihec drl kakor na ražnju, ker jih ni bil deležen tudi on, in mu je odleglo šele tedaj, ko so se prijele še njega in sta ležala skupaj.

III.

Kralj Mihec

Mihecu se je sila rado jokalo. Z jokom se je zbuja, z jokom hodil spat; jokal se je lačen, jokal se je sit, tako je bila ves dan godba pri hiši. Kar je videl, je pač hotel imeti, in če ni dobil, se je drl.

Zagledal je na strehi zastavo, že se je drl: »Hočem zastavo!«

Atek je rekel: »Mihec, moj črni Muren, pameten bodi, poslušaj povest!

Živel je majhen deček, tolikšen, kakor si ti, ime mu pa ni bilo Mihec, o ne, ampak Lukec. In se je zgodilo, da gre zvečer na sprehod. Pogleda kvišku, kaj vidi: svetlo, srebrno luno na nebu. Tako lepo, da mu je srce kar zakoprnelo, in je dejal: 'Imeti jo moram, luno svetlo, srebrno, drugače mi ni več živeti.'

Ali luna je visela visoko gori na nebu. Lukec pa je stal globoko spodaj na cesti in je bil majhen kakor poliček.

Majhen je bil Lukec, toda le v rasti, velik pa je bil v modrosti in je vedel, kaj mu je zdaj storiti in da je jok tista sila, ki doseže vse.

Sedel je torej na cestni tlak, se ozrl kvišku v nebo, v svetlo, srebrno luno in pričel. Pričel vekati, vekati in se dreti. In se je drl mogočno, iz globine duše, prepričljivo in neusmiljeno. Nihče pod milim nebom se ne zna tako dreti, kakor se je drl Lukec; edino ti, moj črni Muren, ga morebiti posekaš. Drl se je Lukec in gledal tja gor.

In glej čudo! Luna svetla, srebrna v neskončni višini je zaslišala njegov jok. Storilo se ji je inako. Ganjena se je poslovila in ločila od neba in splavala navzdol, da uto-laži Lukčevo hrepenenje, otre njegove solze. In čim bolj se je Lukec drl, tem bliže mu je prihajala.

Napenjal pa je Lukec vse svoje sile. Skoro se je bilo bati, da počí. Usmiljen piskrovezec mu je zvezal prsi in trebušček, luža solz se mu je zbirala pri nogah. Lukec ni odnehal, hrabro se je drl in drl. Drl se je in s svojo vztrajnostjo dosegel, kar si je želel: luna svetla, srebrna je priplula z neba in Lukcu ravno pod nos in Lukec jo je vzel in jo nesel prodat in zlatar jo je kupil na težo in je vrgla sedem kron in še pet vinarjev povrhu.

Vidiš, umazani moj kralj Mihec,« je končal atek svojo povest, »jok vse dožene. Zato te le pohvalim, da se dereš. Deri se, le še bolj, le še bolj, pa jo gotovo dobiš, zastavo, kakor je Lukec dosegel luno! O, jok pomaga!«

»Jok nič ne pomaga,« je zavekal Mihec, ki je spoznal, kam meri očetova povest.

»Če jok ne pomaga, čemu pa jokaš?« je vprašal oče.

Gašper se je namuznil. Njegov posmeh je še bolj razkačil Mihca, ihtav je zateptal, kakor da pričenja potrkano polko. Gašper mu je šegavo zagodel: »Hopsasa, tralala!« Zdaj je Mihcu prekipela jezica, počil je bratca po roki. Gašper mu je takoj vrnil in že se je razpalil boj, srdit in silovit. Kakor mlada dva petelinčka sta se zaganjala drug v drugega, dokler ju ni razločil oče.

Ukazal je: »Zapik!« Na mah so se ustavile sovražnosti.

»Rompompom!« se je hudoval oče. »Koj mi skleneta mir! Podajta si roke!«

Pa sta se oba zasmejala, zakaj jok in smeh jima je bil v enem smehu, segla sta si v roke in se poljubila in sklenjen je bil mir, trden mir in večni mir, ki je trajal četrte ure, včasih celo pol.

IV.

Kralj Baltazar

Ni pa bil prav nič bojevit Baltazar najmlajši. Vse na njem je bilo okroglo, mehko kakor baržun in brez grč. Bila ga je sama dobrovoljnost. Ljubil je atka in mamico in oba bratca in ljubil je svoje sesalce, svoj dudek.

Že je tekal in brbljal, dudku pa se le ni mogel in ni maral odvaditi. Z njim je legal v posteljico, z njim je vstajal, na vseh potih ga je spremljal dudek, da so se mu smejali in ga klicali za gospoda Dudo.

No, kadar je jedel, ga je pač dal iz gobčka, kako pak! In pa kadar ga je zadela krivica, tolikšna, da ni bilo drugače in se je moral razjokati, takrat je najprej varno vzel dragoceni dudek v rokico, potem milo zaplakal:

»Eee-ooo-uuu-e!« — Ko pa je jokec srečno opravil, si je koj in brez odloga vtaknil dudek zopet nazaj tja pod nos, kakor gospod vajeno smotko. Tako je čislal svoj dudek.

Da — in pa če je bila mamica žalostna! — Privil se ji je h krilu, jo srčkano vprašal, ali ga ima kaj rada in ali je kaj njegova: »Kaj ada? Kaj moja?« — pa ji je poln sočutja

ponudil dudek, svoj največji zaklad, da jo razvedri in razveseli: »Mamica, na dudo!«

Enako še atku, kadar je hud grmel svoj »rompom-pom«; tudi njemu je molel ljubi svoj dudek, da ga uto-laži, toda molel mu ga je bolj od daleč in plaho.

Ljubil je svoja bratca. Ob njunih vsakdanjih bitkah se je rad pomešal med obadva in je pobožal tega: »'jubi b'atec, kaj moj?« in jo pobožal drugega: »'jubi b'atec, kaj 'ad?« Pa se je pri taki priliki rado pripetilo, da je še nje-mu, malemu posredovalcu miru, priletela katera.

Zbegan je potem pogledal bojevita bratca, nabrala se mu je šobica in z milim vekom se je zatekel k mamici.

Mamica ga je vzela v naročje, ga poljubila na čelo in mu rekla: »Le tiho bodi, zlato moje jabolko! Ta grdi svet, kaj ne! Še tistega tepe, ki bi mu rad prinesel miru.«

V.

Nevarna zver

A tek je bil po opravkih, mamica je kuhala, otroci so se igrali na dvorišču.

Gašper se je postavljaj s puško-palico preko rame, s sabljo-trsko ob strani in s papirnato čako na glavi in je junaško pogrkujoč razkladal bratu Mihcu: »Jaz sem vojak, ti pa nisi. Jaz grrrem v vojno, ti pa ne. Jaz bom strreljal bumbumbum in metal grrranate trrresk trrresk, ti pa ne.«

»Jaz tudi,« je rekel Mihec in je bil užaljen.

»Ti nisi vojak,« ga je v nič deval Gašper, »kerrr ne znaš rrreči rrr.«

»Saj znam,« je trdil Mihec.

»Pa rrreci rrraca, če znaš!«

Mihec je odprl usta, se pripravil, kakor da hoče kihniti, in je izpregovoril in rekel: »Haca.« Pa je spoznal revček, da mu je izpodletelo; prihajalo mu je na jok.

»'aca,« je ponavljal mali Baltazar. Sedel je v pesku, žulil svoj dudek in bil z vsem zadovoljen.

»Ena dve, ena dve!« je poveljeval Gašpar samemu sebi, vihtel sabljo in možato korakal.

Mihec, neugnan, je stopil za njim v vrsto. »Jaz tudi!«

Pa je Gašper, preponosen na svoj vojaški stan, odurno odrinil s komolcem ubogega bratca civilista v kraj.

»Ne marrram te.« In pospešil je korak.

Mihcu se je zajokalo. Jokajoč je sledil za bratcem.

»Ne marram te,« se je zakregal Gašpar. »Grrem rrrajši z dvorišča.« Krenil je v hišno vežo.

Trdovratno mu je sledil Mihec. Njegov jok ju je spremljal namesto vojaške godbe.

Za njima jo je ubral še Baltazar mali s svojim dudkom.

Tako so vsi trije prišli v vežo.

V veži pred hišnim pragom je ležal pes, velik in len, glava mu je počivala na tacah, zaspano je mežikal. Pa mu ni ugajalo, da Gašper z bridko sabljo ogroža prijetni mir v hladni veži, pa je zarenčal.

Četa se je ustavila.

Junak korenjak Gašper se je nehote oprijel Mihčeve roke; zdaj mu je bil Mihec dober za zaveznika. Junak korenjak je bil Gašper in se ni bal ničesar in se ni bal nikogar, niti ne sv. Miklavža. Ali tole ni bil sv. Miklavž, ampak kosmata zver. In pravzaprav se niti kosmate zveri ni bal Gašper junak, le kolena — ta so se mu šibila in prečudno tresla.

Jokavemu Mihcu se je zdajci zazdelo, da sta kaj umestna tako prilika kakor čas, da zažene jok in zatepta. Pa je zagnal jok in zateptal.

Lepo se je jokal Mihec, še lepše je teptal, mojster je bil v joku in teptanju. Toda pes je pes, psu mojstrski jok in ples nista bila po volji. Počasi in prežeče se je dvignil, pokazal bele zobe in še huje zarenčal.

Junak Gašper je zaječal; trepetal je in pričakoval, zdaj zdaj bo po njih, vse tri požre prestrašna zver!

Pa je nedolžno in brez strahu prikorakal k renčeči zveri mali Baltazar z dudo. Pobožal je kuža po glavi in ga ljubko vprašal: »Si kaj moj?« In še mu je ponudil svoj ljubljeni dudek: »Na dudo!«

Pes je nehal renčati. Prijazno je pomigal z repom, poduhal dudo, pa jo hvaležno odklonil, obliznil je fantku ročico, zadovoljno kihnil in vse tri kralje mirno pustil mimo sebe na cesto.

VI.

Krtača, muren in duda

Zdaj so stali trije kralji pred hišo na cesti. Skupna nevarnost jih je bila združila. Gašper je pozabil, da se je branil Mihca v svoj vojaški zbor, niti Baltazarja z dudkom ni več zaničeval, vsi trije so se složno in po bratovsko držali za roke.

Gašperju ni dalo, da se ne bi pobahal: »Jaz se nisem nič bal.«

Mihec seveda ni smel zaostajati v hrabrosti: »Jaz tudi ne. Kah bhcnil sem psa.«

»Saj ni bil pes,« je rekel Gašper, »bil je tigerrr.«

»Dva tigha sta bila,« je hitel popravljati in stopnjevati Mihec, »pet tighov.«

Po cesti je prihajal vojak. Gašper ga vojaški pozdravi.

»Oho,« se ustavi vojak, »kdo ste pa vi trije?«

»Mi smo sveti trrrrije krrrralji,« odgovori Gašper.

»Jaz tudi,« doda Mihec.

»Kjali,« je ponovil Baltazar mali.

»Hohoho,« se je smejal vojak, »kam vas pa pelje pot, častiti sveti trije kralji?«

»V vojno grrremo,« je povedal Gašper.

»Jaz tudi,« je pritrdil Mihec.

»Gjemo,« je pritrdil Baltazar mali.

»Sveti trije kralji pa v vojno?« se je grohotal vojak.

»Ali ste mi čmrlji! Sveti trije kralji spadajo v oltar, pa ne v boj. Ne bo nič! Vas ne vzemo v vojake. Svetih treh kraljev že ne.« Smejoč se je hitel naprej.

Gašperja so poparile vojakove besede.

»Veš kaj,« se je oglasil Mihec, »svetih teh khaljev ne vzamejo, je hekel vojak.«

Pa se je Gašper hitro spomnil. »Saj nismo sveti trri-je krralji, samo njih imena imamo. Pa si lahko izberremo drrruga imena.«

»Kateha?« je vprašal Mihec.

»Jaz že vem, kattera,« je odgovoril Gašper. »Mi smo Krrrtača, Murrn in Duda. Tako nam pravi atek.«

Pokazal je na desno plat: »Tam je vojna, tja grrremo.«

Mihec je ugovarjal: »O, ne! Veš kaj? Vojna je tam.«

Pokazal je na levo: »Na to sthan ghemo.«

»Na to strrran!« je gnal Gašper. »Vojak je šel na to strrran. Kamorrr je šel vojak, tam je vojna.«

Mihec je vztrajal pri svoji: »Nak, na to sthan! Veš kaj, vojak ni šel v vojno, ampak je že phihajal nazaj. Saj je imel kolajno. Phihajal je od te sthani!«

»Na to strrran!« — »No to sthan!« — in sta se tja pa sem trgala za roke.

Pa je Gašper podstavil Mihcu nogo, da je Mihec padel. Mihec je zavekal, Gašper pa je rekel: »Vidiš, to je božja kazen, kerrr si tako trrrmast.«

Potem so krenili na desno plat, kamor je hotel Gašper.

VII.

Prvi spopad s sovražnikom

Po cesti so korakali gospodje Krtača, Muren in Duda. Prvi opasan s sabljo, na rami puško, na glavi vojaško čako, ponosen kakor general. Pa ni bil general, ampak majhen pobič.

Drugi, črnih oči in las, tudi po licu umazan in črn kakor zamorček. Pa ni bil zamorček, ampak prvega pobiča bratec.

Tretji je imel v ustih imenitno smotko, pa smotka ni bila smotka, ampak dudek.

In gospodje, ki so korakali po cesti, niso bili gospodje Krtača, Muren in Duda, ampak trije kralji, naši mali prijatelji Gašper, Mihec in Baltazar.

Prišli so do vogala. Pred njimi se je razprostiral prostorni trg, cesta se je cepila na več strani, sredi trga so bili nasadi, med njimi so se križali drevoredi.

Gašper je rekel: »Tukaj za vogalom se pričinja tuja dežela. Tukaj ne govorijo več slovenski.«

Mihec je pritrdil: »Veš kaj? Tukaj govohijo laški.«

Gašper ga je zavrnil: »Ti nič ne veš. Tukaj govorrrre nemški. Jaz znam nemški.«

Mihec je rekel: »Jaz tudi.«

Pred prodajalnico se je rinila gneča ljudi, ob strani je stal policijski stražnik, bil je kosmatega lica, na glavi je imel svetlo čelado, na suknji svetle gumbe.

Mihec se je zganil in se plah pritisnil k starejšemu bratcu: »Glej, sveti Miklavž!« Štel je stražnika za sv. Miklavža in se ga je bal. Imel je slabo vest. Zakaj pri zadnji obdaritvi ga je bil sv. Miklavž oštel zaradi jokavosti in še zaradi krivoverstva, ker je v križčku izpuščal Sina: »V imenu Očeta, Duha. Amen.« Zavedal se je, da od tedaj še ni opustil nobene teh napak, zato se je bal.

Tudi Baltazar mali je strmel v stražnika. »Miklavž!« Toda se ni bal sv. Miklavža, ampak ga je ljubil, ker mu je bil prinesel jabolko, par čeveljčkov in ropotuljico.

Gašper je možato poučil mlajša dva brata: »To ni sv. Miklavž. Še parkelj ni. Ampak je policaj. Nič se ga ne bojim. Vprašal ga bom po nemški, jaz znam nemški.«

Moško je stopil k stražniku, ga pocukal za rokav in ogovoril: »Gospodšprle policajšprle, kješprle grešprle potšprle v vojnošprle?« Tako je znal nemški.

»Kaj?« je rekel stražnik, »kako? Pod nosom so še mokri, pa se bodo že norca delali iz policaja?«

Očitek gospoda stražnika je bil vsaj deloma krivičen. Trije kralji niso bili mokri pod nosom, vsi že ne. Le Mi-

hec je prodajal svečo in pa Baltazarju je kukal golobček iz nosa, toda bil je čisto majhen, majcecen.

Stražnik je meril vse tri s strogimi pogledi: »Glej jih, sami se potikajo po cesti! Kdo ste pa, vi ptiči?«

»Mi nismo ptiči,« je odgovoril Gašper, »mi smo Krrr-tača, Murrrn in Duda.«

»Kaj? Kdo?« je rohnol policaj, se sklonil in se bolj in bolj bližal z režečim licem trem kraljem, kakor da jih hoče pri tej priči pohrustati.

Gašper je obledel in Mihec je bruhnil v jok tako strahovito, kakor da mu gre za kožo.

Baltazar mali pa je dobrosrčno pobožal hudega stražnika po kosmatem licu. »Miklavž! Si kaj moj?« ga je vprašal in, da ga potolaži, mu je ponudil svojo imenitno smotko: »Ná dudo!«

Gneča ljudi pred prodajalnico je prasila v smeh, stražnik se je obrnil proti njim: »Tiho! Mir!« Tačas pa je Gašper hitro potegnil bratca dva za sabo in so zbežali.

VIII.

Druga bitka

Gašper se je ozrl in, ko ni več bilo videti stražnika, se je odduškal in je rekel: »Ali smo ga! Ni se upal za nami. Nič se ga nisem bal.«

»Jaz tudi ne,« se je pridružil Mihec.

»Jaz sem imel puško,« se je ponašal Gašper. »Drrru-gače bi nas bil prrremagal in vsi trrije bi bili ujetniki.«

»Veš kaj?« je povedal Mihec, »ujetniki imajo kape, takole šihoke kape. Jaz bi imel tudi tako šihoko kapo.«

»Ampak,« je nadaljeval Gašper, »jaz sem vzel z rrra-me puško in sem ustrrelil — bum! In je karr padel. Še dva sta padla. Vsi so padli. Vsi sovrražniki so padli. In ena hiša se je podrrla.«

»Dve hiši sta se podhli,« je popravil Mihec; kar oči so mu žarele od slavnega spomina.

»In cerrrkev tudi,« je dodal Gašper. »Vse mesto se je podirralo in gorrelo, jaz sem pa takole merrril in strreljal — bumbumbum, bumbumibum, bumbumbum!«

»Jaz sem tudi stheljal,« je rekel Mihec.

»Ti nisi strrreljal,« ga je zavrnil Gašper, »saj nisi imel puške.«

Mihca je zbolelo, da mu brat zavida vojno slavo. »Daj sem puško!« je zahteval. Oberoč je zgrabil puškino kopito.

Gašper je branil svoje imenitno orožje. »Ne dam je. Moja je!«

»Moja je!« je zavekal Mihec.

»Moja!« je kričal Gašper in je Mihca sunil s kopitom.

»Moja!« se je drl Mihec. Krčevito je držal puško in od togote teptal. Teptal je tudi Gašper, in ko je Baltazar mali videl, da oba bratca teptata, je mislil, da bratca rajata, pa jima je nudil rokici, da ga vzameta v raj, in je veselo zapel: »Hopsasa, talala!«

Tačas pa prileti mimo pobič, za hip postoji, zgrabi puško-palico: »Moja je!« — Z močnim sunkom jo iztrga obema iz rok in zbeži.

Od sunka sta oba sedla. Sedel je tudi Baltazar mali, ker je menil, da je tako nanesel raj, da je treba sestiti.

Gašper in Mihec sta zavzeta obmolknila. Strmela sta za fantinom, pa jima je že izginil izpred oči.

Gašper se je pobral prvi. »Prav je, da ti jo je vzel,« je rekel Mihcu, »to je božja kazen.«

»Saj jo je tebi vzel,« je odgovoril Mihec. »Saj je bila tvoja.«

»Tvoja je bila. Sam si rrrekel, da je tvoja. Zdaj jo pa imaš.«

»Ti je tudi nimaš,« mu je oponašal Mihec.

»Jaz še ne marram ne puške,« je odgovoril Gašper.
»Jaz sem generrral. Generrrali nimajo pušk. Generrrali imajo samo sablje. Generrral mahne s sabljo, pa je bitka dobljena.«

»Jaz sem lačen,« je rekel Mihec.

»Srrram te bodi!« ga je okaral Gašper. »Vojaki niso nikoli lačni.«

IX.***Vojak junak***

Na klopi je sedel vojak. Velika srebrna kolajna se mu je bleščala na prsih, sonce mu je svetilo v lice, rahlo se je smehljaj in ni bil videti hud.

Gašper ga je vojaški pozdravil: »Gospod vojak, kje grrre pot v vojno?«

Vojaku se je prijazno nasmejal na lice, segel je proti Gašperju, ga pobožal po obrazu in ga prijel za roko. »Kdo si pa, ljubi moj fantiček?«

»Trrrije smo,« je povedal Gašper. »Krtača, Muren in Duda smo.«

»Jaz tudi,« se je oglasil Mihec, da ne bi zaostal za bratcem in ne bil kakorkoli prikrajšan. Tudi njemu je segel vojak z božajočo roko po licu in mu pogladil ročico, in ko je Baltazar mali videl, da dajeta oba bratca vojaku roko, jo je dal še on.

»O,« je rekel vojak, »še en junak!« Pobožal je še njega po licu. »Kakšno dobroto pa imaš ti v ustecih?«

»Smotko kadi,« je odgovoril Gašper.

»Tako je imeniten?« se je čudil vojak. »Ej, srčki moji ljubljani!« Božal jih je zdaj tega, zdaj drugega in solze, debele kakor vinske jagode, so mu polzele po licu.

»Zakaj se jokaš?« je vprašal Gašper. »Vojak se ne sme jokati.«

»Vojak ne,« je del možak. »Ampak joka se atek. Vidiš, dva prav takale fantiča sem imel — zdaj nimam nobene-ga več.«

»Ali sta umrčkala?« je vprašal Gašper.

»Umrčkala,« je potrdil vojak. »Sovražno letalo je metalo bombe, ena je ubila oba, na poti sta bila iz šole. Zdaj sem sam in zapuščen.«

Mihec je zijal z gobčkom in z očmi. »Veš kaj,« je rekel, »zdaj sta pa angelčka v nebesih. V nebesih je lepo: v nebesih je sveti Miklavž in Božiček in zajček je tudi v nebesih.«

»Ti moj angelček!« je rekel vojak in privil Mihca k svojemu licu, da je bil še Mihec moker od vojakovih solza. »Kako bi te rad videl, kakšen si! Pa te ne vidim revež slepi.«

»Ali si slep?« je vprašal Gašper. Strmel je v vojaka in od neznane groze mu je zastajala sapa.

»Slep! Neusmiljena krogla mi je vzela vid. Ne ločim dneva od noči. In vas, preljubi moji fantički, ne vidim, le roka mi malo pravi, kakšni ste. Strašna je vojna!«

»Veš kaj,« je rekel Mihec, »mi ghemo v vojno.«

»Jaz že ne,« ga je zavrnil Gašper.

»Jaz tudi ne,« je odmeval Mihec.

»O, vojna je strašna!« je ponovil vojak in bridko je ihtel.

Baltazar mali se mu je pritisnil h kolenu. »Kaj moj?« je vprašal ihtечеge vojaka. »Na dudo!«

X. *Begunka*

Mimo je prihajala stara ženica. V naročju ji je vekala drobna deklica, v roki je nesla majhno stekleničko, do polovice napolnjeno z mlekom.

Vštric vojaka in treh fantičev je postala.

»Ti pobič mali,« je dejala, »vojaku daj klobaso, ne dudek! Dudek posodi meni! Tole lužico mleka so mi dali dobri ljudje. Pa nimam ne skodelice ne žličke, da napasem lačno svojo sirotico. Daj mi dudek! Natakнем ga na stekleničko, pa bo pilo revše; kar trese se, ko vidi mlekec.«

Vzela je dudek, par korakov za klopjo je bil vodnjak, tam je dudek splaknila, že ga je nataknila na stekleničko in punčka je željno požirala sladko pijačico in globoko soplela.

Vojak se je umaknil na klopi, žena z detetom je sedla.

»Pupa,« je rekel Baltazar mali in čudeč se gledal punčko.

»Kako majceno ima nogico!« je izjavil Gašper. Rad bi bil tudi kaj dal deklici, pa ni imel drugega nego vojaško čako in sabljo. Kaj bo čaka in sablja deklici!

»Veš kaj —« je rekel Mihec in bi bil sila rad povedal nekaj posebno prijaznega, pa je pozabil kaj.

»Nogico ima, nogico,« je vzdihnila žena, »čeveljčkov pa ne. Bog se te usmili, kako boš živelo! Mar bi bil še tebe vzel k sebi ljubi Bog!«

»Kje ste doma, žena?« je vprašal vojak.

»Doma? Nikjer!« je vzdihnila žena. »Naš dom je porušen. Begunka sem. Tale deklica je moja vnuka. Mater ji je ubil tram podirajoče se hiše. Oče ji je poginil v ujetništvu. Sami sva. Stara sem, pa bi vendar še delala in služila, ali kako naj delam z otrokom?«

Gašperju je bilo tesno pri srcu, pa sam ni vedel zakaj. Vprašal je: »Kako ji je ime, punčki?«

»Jelica,« je povedala žena.

»Jelica!« je poklical Gašper. Pa tudi Mihec ni zamudil poklicati je in še Baltazarju malemu ni to ime delalo težave in so vsi trije prežali, ali se jim punčka oglasi.

»Ali že govorri?« je vprašal Gašper.

»Baš pričenjala je,« je odgovorila žena. »Mamo je že klicala: Ma-ma! — kakor bi zapojčkala. Še zdaj jo kdaj zakliče. Pa ni, ni mamice, ni, ni atka. — O, otroci, kako ste srečni, ki še imate ljubo mamico in ljubega atka!«

Tako je pravila žena in je srčkala svojo vnuko.

Tedaj pa se je zgodilo nekaj nepričakovanega.

Gašperju se je pričel gubančiti nosek, zatrepetala so mu ustna, potem pa je na mah izbruhnil v glasen jok:

»E-hehehe, e-hehehe, mamica, mamica, e-hehehe-ho-hoho!«

Mihec mu je gledal kratek hip na usta in že je odprl tudi svoja: »E-aa-beee, mamica, mamica, e-aa-beee!«

Brez odloga je sledil njenemu zgledu še Baltazar mali: »Eee-ooo-uuu!« In je sedel na tla, zakaj sedeč je laže jokati in temeljiteje nego stoječ.

XI.
Mamica, kje si?

Žena se je zavzela in prestrašila: »Križani Bog! Kaj pa je, otročički?« Obrnila se je k vojaku: »Ali so vaši?«

Vojak je iskal z roko in se dotaknil Gašperja. Potegnil ga je k sebi in ga pogladil po glavi. »Niso moji,« je odgovoril ženi. »Ko ste pripovedovali o mrtvi materi svoje Jelice, so se fantički pač spomnili svoje matere in se jim je storilo inako. — Kje pa imate mamico?« je vprašal Gašperja. »Ali je ni tu v drevoredu?«

»Ne,« je odgovoril Gašper in je ihteč vlekel mokroto skozi nos, »mamica je doma.«

»Torej ste sami tukaj? Kje ste pa doma?«

»Tam,« je pokazal Gašper.

»Tam,« je pokazal Mihec v nasprotno stran.

Vojak je preudarjal: »Mamico bo skrbelo — kar koj morate domov! Kdo ste pa pravzaprav, otročički?«

»Mi smo Khtača, Muhn in Duda,« je ihtel Mihec.

»Ne,« je popravil Gašper, »mi smo sveti trrrrije krrra-lji.«

»Sveti trije kralji?« se je zasmel vojak. »Potem ste pa daleč doma. V jutrovi deželi. Dolga bo pot.«

Zasmejala se je tudi žena in ker sta se smejala ta dva, so se zasmeli tudi trije kralji, ki so imeli jok in smeh v enem mehu.

»Jaz sem Gašper, ta je Mihec, ta je Baltazar,« je povedal Gašper.

»Tako, vidiš, zdaj se pa že razumemo. Nekaj smo že zvedeli. Pa še povej, kako se pišeš!« je rekel vojak.

»Jaz ne znam pisati,« je odgovoril Gašper, »atek zna pisati.«

»Mamica tudi,« je dostavil Mihec.

»Hm,« je pomišljal vojak, »kje ste pa bili prej, preden ste prišli sem?«

»Divji tighi so nas pheganjali,« je povedal Mihec.

»Ni bil tigerr, pes je bil,« reče Gašper.

»In sovhažnike smo phemagali,« se je ponašal Mihec.

»Vsi so bili mhtvi. Veš kaj, hiše so se kah podihale.«

»Ne,« ga je zavračal Gašper, »stražnik je bil hud, pa smo mu ušli.«

»Stražnika bo treba vprašati,« je rekel vojak, »stražnik nemara pozna otroke.«

»K mamici, k mamici!« so spet zavekali otročički.

Žena je vstala. »Grem jaz z njimi. Begunci smo vajeni iskati.« Dotaknila se je vojakove roke: »Zbogom! — Slepi ste?«

»Slep!«

»Siromaki smo . . . Bog bo plačal vsem!«

»Bog!«

XII.

Domov!

Gospod Metod je prišel opoldne domov in je vprašal po otrocih.

»Na dvorišču se igrajo,« je odgovorila gospa Cirila.
»Reci jim h kosilu!«

Poklical jih je skozi okno, ker se mu niso oglasili, je stopil na dvorišče.

Otrok ni bilo na dvorišču.

Zaklical je ženo, žena se je prikazala pri oknu. »Otrok ni!« je rekel.

»Ljubi moj Bog,« je zatarnala gospa Cirila, »kje so pa? Da se jim le ni kaj pripetilo!«

Oglasila se je hišnica. »Proti veži so šli. Mislila sem, da gredo gor v stanovanje, pa mi jih ni bilo več mar.«

»Treba jih je poiskati,« je rekel gospod Metod in je krenil na cesto. »Na katero stran se naj obrnem? Večkrat smo bili skupaj v nasadih; kaj, če so jo tudi sami tja mahnili? Če se le niso razkropili! Če mi le nista starejši dve buči kod pozabili Baltazarja malega!«

Skrbelo ga je.

Pa ko je prišel v nasade in v drevored, je že slišal:

«E-hehehe-ho-hoho, mamica! E-aa-beee, mamica! Eee-ooo-uuu, mami-mami-mamica!»

»To so naši!« je rekel. »Glas imajo še dober, nič in hudega!« Stopil je v kraj in čakal.

Vekajoči so prihajali semkaj po drevoredu in se za krilo držali stare žene z deklico v naročju.

»E-hehe, aaa, uuu!« in od joka in solzá niti niso spoznali atka in bi bili šli kar mimo.

»Zapik!« je vzkliknil gospod Metod.

Pa je na mah ponehal jok. Troje grl je zacvrčalo: »Atek, atek, atek — atek, atek, atek!« — in so se mu obešali na roke in oklepali nog in je Baltazar mali sedel na tla, zakaj sedeč se je lahko izdatneje in temeljiteje radoval nego stoječ.

Gospod Metod ga je vzel v naročje in je bil sila hud. »Rompompom!« je rekel, »kje se mi potikate, buče?«

»Veš kaj,« je povedal Mihec, »šli smo v vojno.«

»Ti nič ne veš!« ga je zavrnil Gašper. »Vojna ni igrrača. In sveče tudi prrrodajaš, srrram te bodi! Atek, atek, atek, pojdimo hitrrro k mamici!«

Baltazar mali se je pritisnil atku k licu, ga vprašal:

»Kaj moj?« in se opravičil, da mu ne more dati dudka: »Punca pupa dudo.«

Gospod Metod se je obrnil k ženi: »Hvala lepa, da ste mi jih pobrali! Deca, zdaj pa le hitro domov! Mamico

skrbi in juha je že mehka. — Vaju tudi že čaka kosilo, kaj ne?» je rekel ženi in je pobožal deklici lice.

»Begunki sva,« je odgovorila žena, »beguncev ne čaka kosilo.«

»Pojdite z nami!« je rekel gospod Metod.

XIII.

Kaj je trem kraljem prinesla vojna

Mamica je kregala deco in jo poljubljala, oboje hkrati; otroci so se jokali in smejali, oboje hkrati; atek pa je primaknil k mizi še en stol, na mizo postavil še en krožnik in vse krožnike nalil z juho.

Gašper je molil naprej, drugi za njim in je Mihec bil še vedno krivoverček, ker je v križu izpustil Sina.

Jedli so in žena begunka je pripovedovala grozoto vojne, ki je zadela njo in njene svojce.

Gašper in Mihec sta poslušala z velikimi očmi in sta se hodila pritiskat zdaj k atku, zdaj k mamici; Baltazar mali pa je božal Jelici boso nožico in pravil, da ima punčka njegov dudek, in ga ni maral več nazaj.

Gospa Cirila je pogledovala zdaj svoje tri, zdaj begunsko deklico in je grizla solze.

»Veš kaj, mamica,« je rekel Mihec, »kupi punčko, bo phi meni ajčkala.«

»Prri meni!« je rekel Gašper.

»Moja, moja!« je božal Baltazar Jelico, ki se je bila najedla juhice in se je veselo smejčkala.

»Kupi jo, kupi!« sta silila Gašper in Mihec.

Mamica je molčala in si brisala solze; žena je poljubljala punčko in jo oblivala s solzami.

Gospod Metod je rekel: »Otroci, punčka bo predraga, žena je ne da.«

Gašper je plesal okoli atka: »Atek, v hrrranilniku imam denarr. Polno denarrja. Vzemi in plačaj!« Stopil je k ženi in ji pogledal prosoče v oči: »Koliko pa hočete zanjo?«

»Ni tistega denarja,« je rekla žena, »da dam zanj svoj vnuko. Za denar že ne! Za ljubezen bi jo pa dala.«

»Ne vem,« je pomišljal gospod Metod, »punčka se bo bala: zbudil jo boš, Mihec, ko se ves ljubi dan tako grdo dereš.«

»Ne bom se več drrrl!« je rekel Mihec in je s tako vne-
mo izpregovoril to obljubo, da se mu je posrečil r.
»Atek,« je vzkliknil, »jaz že znam r. Rrraca!«

»Če je pa tako,« je dejal gospod Metod, »potem že ni drugače, nego da vzamemo punčko.« Pogledal je gospo Cirilo. »Kaj ne, mamica, rajši štiri otročičke kakor pa nobenega.«

Gospa Cirila je molče pokimala. Lice se ji je smejalo in jokalo hkrati.

Žena begunka je vzela punčko z naročja, da so jo po vrsti poljubili Gašper in Mihec in Baltazar mali, in potem jo je posrčkala še gospa Cirila, gospod Metod pa se

je useknil v robec, da je kar zatrobentalo, in tako so trije kralji dobili nenadoma sestrico in so je bili jako veseli!

»Kdo bo pa zdaj varoval vas štiri,« je rekel gospod Metod, »ako ste mi že trije pričeli uhajati?«

Gospa Cirila je pogledala ženo begunko in le-ta je rekla: »Če imate kotiček zame, ne bom vam v nadlego.«

In popoldne jih je šlo že vseh pet skupaj v nasade: žena begunka, trije bratci in nova sestrica, in slepi vojak je spet sedel na svoji klopi in se je jako veselil, ko so mu povedali vso zgodbo.

Gašper pa to pot že ni bil več general s čako in sabljo in ni več streljal in podiral, ampak je imel s sabo škatlico z opekicami in je zidal hišice. Za vsakega je postavil eno, še slepi vojak je dobil svoj dom.

www.omnibus.se/beseda

ISBN 91-7301-226-2